

© Jan Ámos Komenský, 1632
© Anna-Marie Rebeka Mišterová, 2021

Nechte děti přicházet
ke mně a nebraňte jim –
vždyť právě takovým
patří Boží království.

Marek 10,14

Jan Amos Komenský

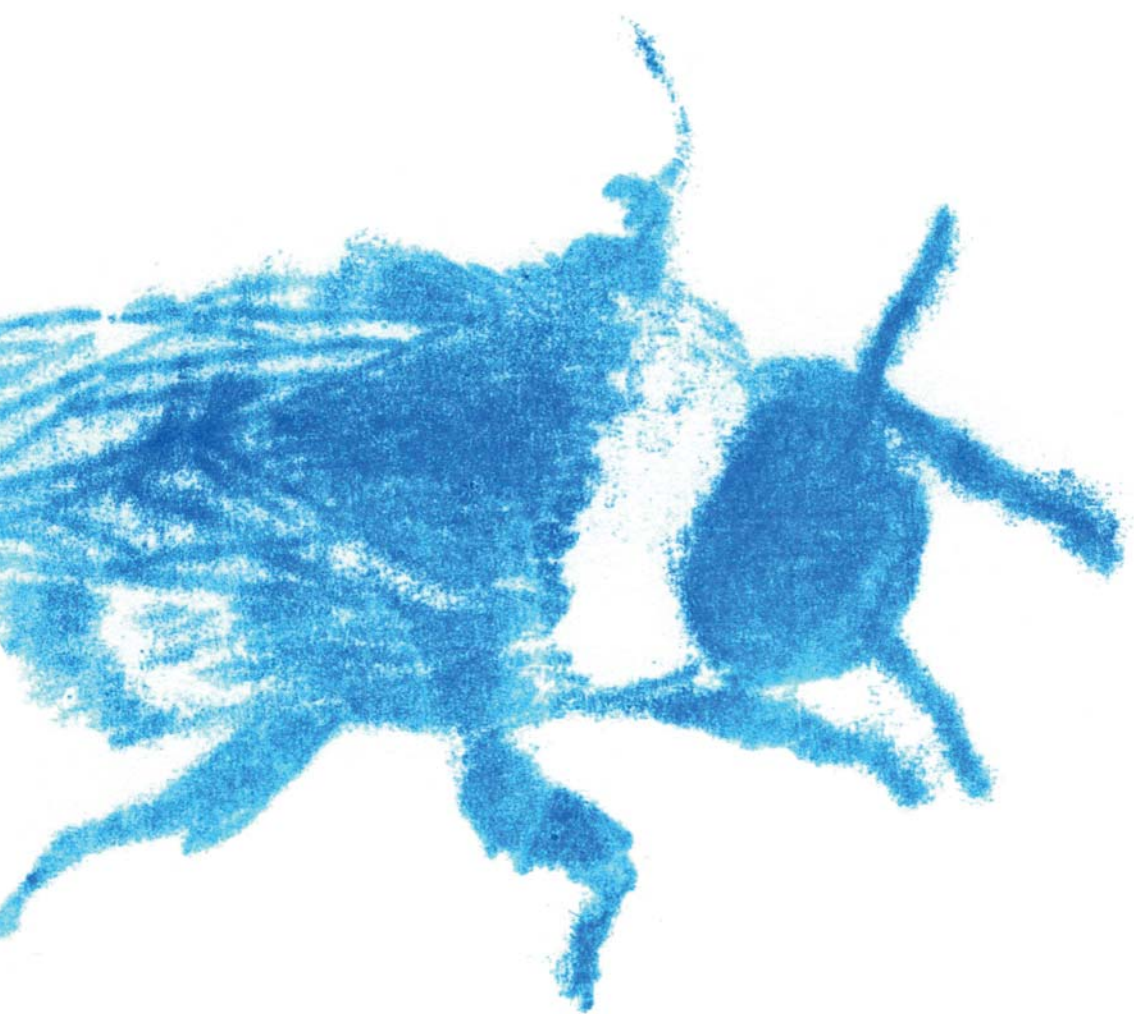
IN FORMA TORI UM

Informatorium školy mateřské

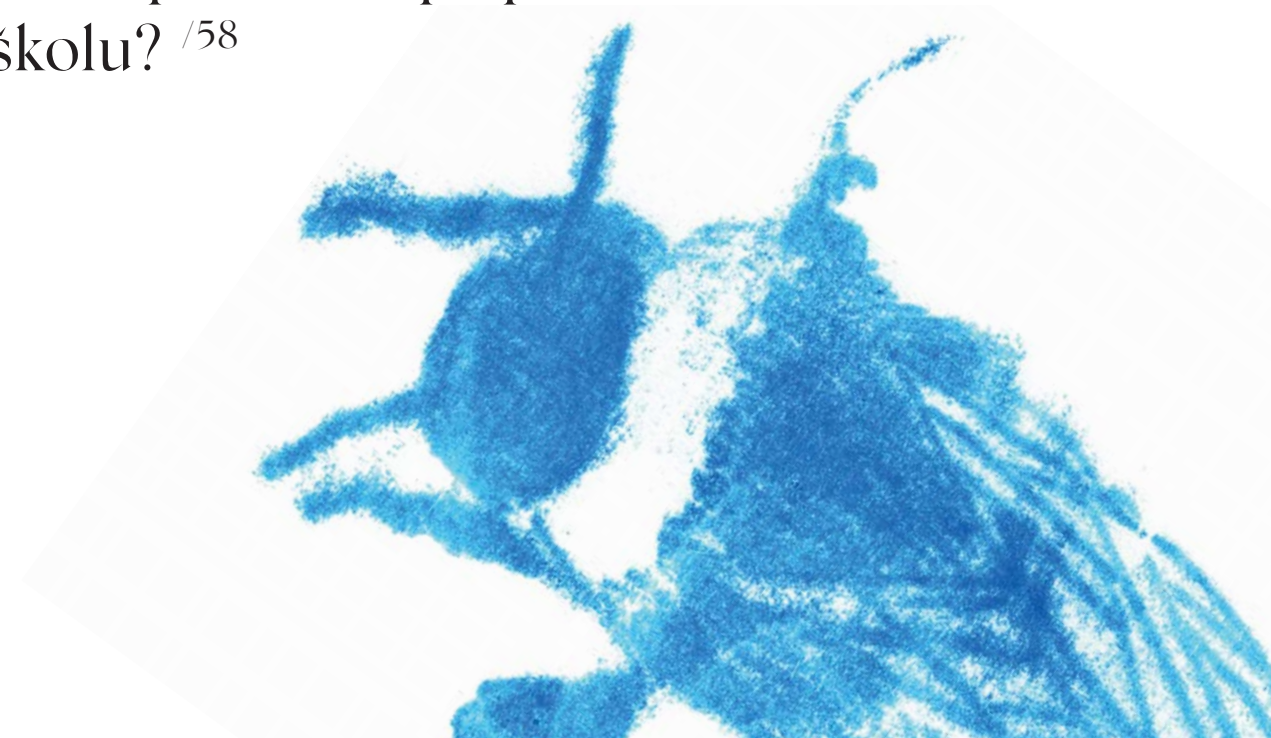
aneb

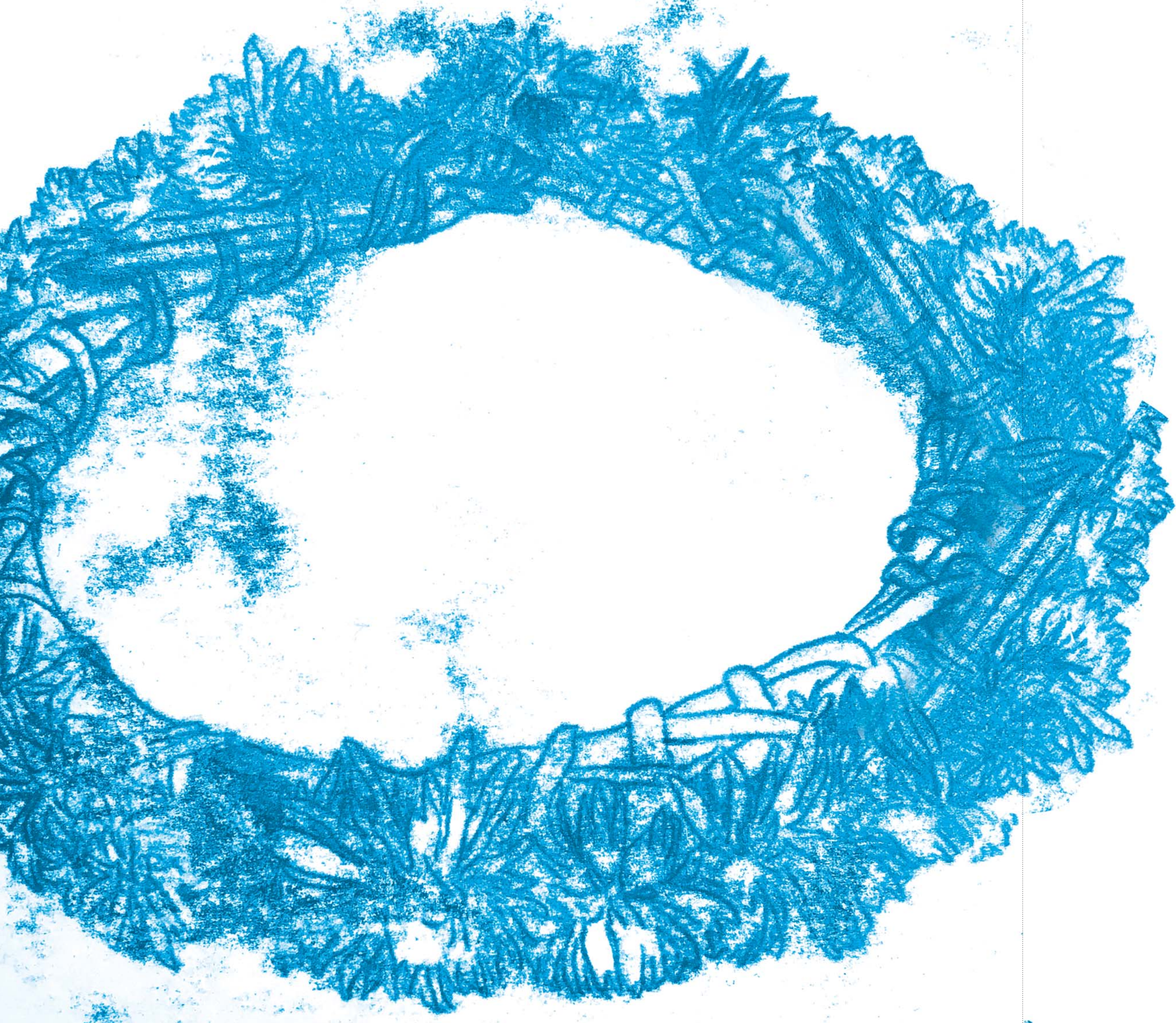
Moudře a jasně o tom, jak mají dobří rodiče – sami
nebo i skrze chůvy, pěstouny – už v jejich útlém věku
rozumně a vzorně vést své milované děti, ten
nejcennější poklad, aby to bylo Bohu ke slávě, jim
na radost a světu k užítku.

Obsah

- Počátek ^{/9}
Požehnání ^{/9}
- I. Že děti jsou nejdražší Boží dar a klenot a zaslouží si co nejdůkladnější péči ^{/10}
 - II. Nač Bůh svěřil děti rodičům a k čemu je mají vést? ^{/14}
 - III. Proč se děti naprosto neobejdou bez našeho vedení a cvičení? ^{/16}
 - IV. V čem se má dítě pomalu cvičit už od narození a vycvičit do šesti let věku? ^{/18}
 - V. Jak se mají děti uchovávat ve zdraví? ^{/22}
 - VI. Jak se mají děti cvičit v rozumnosti? ^{/26}
 - VII. Jak se mají děti cvičit v různých činnostech a práci? ^{/32}
 - VIII. Jak mají být děti cvičeny ve výmluvnosti? ^{/36}
 - IX. Jak cvičit mládež v mravnosti a ctnostech? ^{/40}
 - X. Jak vést mládež k duchovnímu vnímání? ^{/50}
 - XI. Jak dlouho nechávat děti v mateřské škole? ^{/56}
 - XII. Jak mají rodiče a pěstouni připravit dítě na základní školu? ^{/58}
- Dodatek ^{/63}

Počátek

Lidský život je třeba chránit už od kolébky. Na úplném začátku totiž závisí všechno, k dobrému i zlému. Kam co začne jít, tam to taky zamíří: tělo za hlavou, vůz za ojí. A také – nejsnazší je začít na počátku, jinde to už jde těžko.

To samé čteme v Knize knih, v Izajáši 28,9: „Koho učít poznání? Komu vykládat své poselství? Sotva odkojeným mrňousům, právě odstaveným od prsů?“

Potvrzení najdeme také v evangeliu podle Marka: „Nechte děti přicházet ke mně a nebraňte jim – vždyť právě takovým patří Boží království.“
Marek 10,14

Požehnání

Dobrým a laskavým rodičům, poručníkům, pěstounům a všem, kdo pečují o nemluvířata Moji nejmilejší, když vám chci radit ve vašich krásných povinnostech a jejich důsledném vykonávání, nejprve vám musím vysvětlit:

1. Jak úžasné a vzácné klenoty Bůh svěřil každému, komu dal děťátko.
2. Nač vám je svěřil a k čemu je máte vést?
3. Že se děti naprosto neobejdou bez vedení a cvičení.

Jakmile zodpovím tyto tři myšlenky, přejdu k samotné výchově a popíšu, v čem a jak by se měla dělat moudře a svatě, ale zároveň s láskou a radostí.

K tomu nám pomáhej Bůh!

Comenius

I.

Že děti jsou nejdražší Boží dar a klenot a zaslouží si tu nejdůkladnější péči

1. Už před dávnými lety nás král David jasně vysvětlil, že není vzácnějšího pokladu než dětí: Děti jsou dědictvím od Hospodina, plod lůna je přece odměna. Tak jako šípky, jež hrdina třímá, jsou děti zplozené zamlada. Blaze člověku, jenž jich má plný toulec – takový nebude zahanben.“

2. Zde také vidíme, že když chce Bůh k nám lidem mluvit co nejlaskavěji, oslovuje nás jako své děti – jako by nevěděl o žádném milejším ani vzácnějším titulu.

3. Zvláštní však je, že Bůh považuje i děti těch nejhorších lidí za své. Chce totiž, abychom si jich nevážili jen jako svých vlastních potomků, ale jako Božích, Bohem stvořených dětí.

4. Proto se v některých místech Bible děti označují jako Boží potomstvo; právě z nich totiž vyrůstá Boží rodina.

5. Když se pak sám Boží Syn Ježíš Kristus zjevil v lidském těle, nejenže se sám stal nevinným nemluvnátkem, ale měl z dětí zvláštní potěšení jako ze svých bratříčků a sestřiček, pečoval o ně a bral je do náruče.

6. Také nás důsledně napomínal, abychom malé bezbranné děti neuráželi a nesváděli je ke špatným věcem, ale chovali se k nim s úctou. Dokonce svolával různé strasti na hlavu těch, kdo by těm maličkým ubližovali.

7. Když se člověk na chvíli zastaví, aby posoudil, proč Bůh tak pozdvihuje děti a proč bychom je měli považovat za něco důstojného, snadno najde mnoho důvodů.

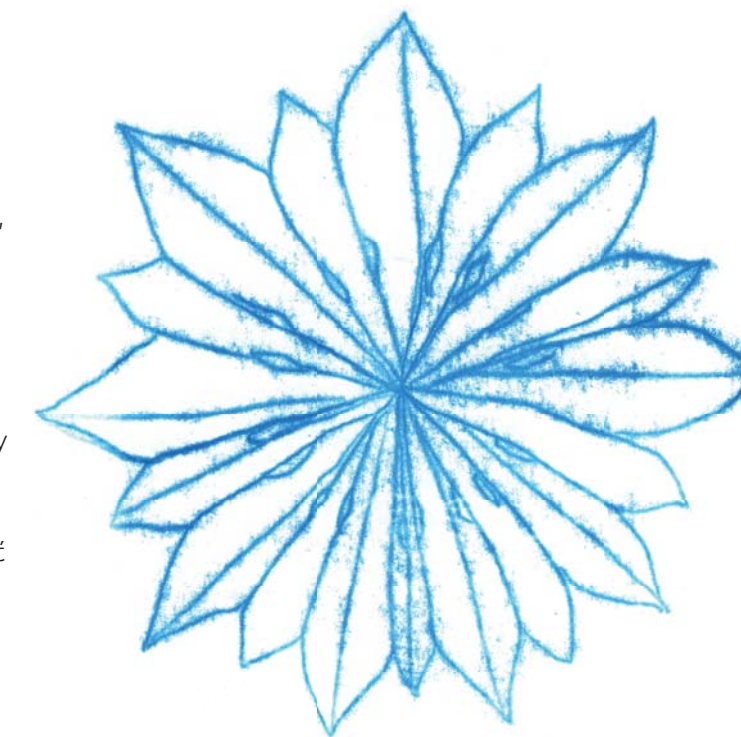
Pro nás dospělé není vždycky přirozené vidět v dětech jejich potenciál. Měli bychom se soustředit méně na to, kým jsou nyní, a spíše na to, kým se mají stát. Narodily se, aby po nás převzaly důležitou roli nejen ve společnosti, aby obývali a chránili naši planetu, byly pány a dámami, Božími správci nade vším stvořením, ale také mají být lidmi duchovními, dědici samotného Boha. Copak je to málo?

8. Filip Melanchthon měl údajně ve zvyku občas vejít do školy mezi žáky, uklonit se a uctivě pozdravit: „Zdravím vás, ctihodní páni kněží, doktorů, děkanové, slovatní, moudří a ostražití páni purkmistři, rychtáři, soudcové, úředníci, kancléři, sekretáři, mistři, profesori“ atd. Když to přítomní považovali za vtip, prohlásil: „Vůbec nežertuji, mluvím naprosto vážně. Nedívám se na to, čím jsou teď, ale k čemu směřují. A jsem si jistý, že i z téhle skupinky vzejdou takoví vznešení lidé, ačkoli se tu samozřejmě vyskytnou i nějaké plevy a třísky.“ Jestli to směle prohlašoval takový muž – a říkal to moudře – , čím spíš máme o dětech tak uctivě a vznešeně přemýšlet my sami? Vždyť sám Kristus, vykladač Božích tajemství, jasně a jednou pro vždy vyhlásil, že právě takovým patří nebeské království.

9. Ale i pokud se nedíváme na to, čím se mají děti stát, ale jen na to, čím už jsou, zjistíme, že pro Boha jsou převzácným klenotem a mají jím tedy být i pro své rodiče. Pro Boha z následujících důvodů: Za prvé jsou Božím obrazem, ještě jakoby nezašpiněným, protože jsou nevinné. Kromě přirozeného hříchu svých rodičů se samy ještě ničím nezkazily. A k tomu Bůh přihlíží a velmi si toho na nich váží.

10. Za druhé jsou nejjistější a nečistší Kristovou koupí a kromě toho jsou jeho srdci nejmilejší. Ježíš přišel pro všechny ztracené a je Spasitelem všech, kteří stojí o jeho záchranu od zlého. Děti se od něj svou neposlušností ani odmítnutím ještě vzdálit nemohly, a tak jsou jistě Kristovy – vždyť sám říká, že takovým patří Boží království. To jsou ty prvotiny země oddělené pro Pána Boha: ti, kdo neporušili svou čistotu, ale následují Boha, kamkoli jde, jak čteme v Janově zjevení.

11. Za třetí, Bůh vyzdvihuje sílu dětí i proto, že jsou zvláštním a hlavním nástrojem jeho chvály. Svědčí o tom Žalm osmý, ve kterém stojí, že Bůh ústy nemluvnat a kojenců mocně přesvědčuje a zahanbuje své nepřátele. My nerozumíme, jak mohou být tak platným nástrojem, ani jak se v nich může skrývat taková moc, ale Bůh nám i toto tajemství jednou vyloží.

12. Rodiče si mají cenit svých dětí nad stříbro, zlato, perly, drahokamy i jiné poklady tohoto světa. Vždyť stříbro a zlato i ty další věci jsou mrtvé a není to nic než kamení nebo hlína, jen o něco lépe přepálené, zato děti jsou živé obrázky živého Boha.

13. Kromě toho stříbro a zlato jsou už od svého stvoření jen obyčejné věci, učiněné pouhým slovem. Děti jsou však stvořením, o němž se zvláště a důkladně radila svatá Trojice a je mistrovsky zformováno prsty samotného stvořitele vesmíru.

14. Za třetí stříbro a zlato i ty ostatní věci mizí a hynou, zato děti jsou nám nesmrtelným dědictvím. Ačkoli umírají, přece nezahynou, ale zanechávají zde po sobě stopu a jen přecházejí ze smrtelného těla do nesmrtelnosti. Proto, když Pán Bůh dvojnásobně vracel Jóbovi vše, co předtím dovolil, aby mu Dábel vzal, dětí mu dal jen tolik, kolik jich měl na začátku. I to už byl dvojnásobek: jeho první děti totiž nezahynuly (jako všechny ostatní ukradené věci), ale byly jen přeneseny k Bohu. Tam o ně bylo bohatě postaráno, dokud za nimi nepřišly i ostatní, a Jób jich v nebi má a na věky bude mít dvojnásobek.

15.

Za čtvrté všechny ty ostatní cennosti pocházejí ze země; děti plynou přímo z naší podstaty a jsou stejné jako my. Proto jsme jim povinni prokazovat tutéž lásku a úctu jako sobě samým. I do přirozenosti všech zvířat vštípil Bůh takovou náklonnost k vlastnímu mláděti, aby ho milovali jako vlastní život; zatímco milovat tak zlato, stříbro a ostatní bezduché věci se považuje za marnivost a vede k tragickému konci.

16.

Za páté všechny klenoty putují od jednoho k druhému, nikomu tak docela nepatří a vlastně jsou všech. Zato každé miminko dostávají rodiče od Boha jako dar jenom pro sebe. Je to tolik vlastní dar, že jim ho nikdo na světě nemůže odejmout ani sebrat, a dokonce to nemůže udělat ani samotný rodič, protože je to jeho podíl z nebe, jeho nezměnitelné věčné dědictví.

17.

Za šesté ke všem pozemským pokladům (ačkoli i to jsou Boží dary) nám Pán Bůh neslabil dát strážné anděly z nebe. Spíš se k nim obvykle lísá a vine samotný ďábel, aby je využil proti člověku jako past a táhl ho skrze ně jako nějakými provazy k lakotě, pýše, marnotratnosti atd. Ale jak říká Kristus v evangeliu podle Matouše, děti vždy dostávají za strážné nebeské anděly. Takže kdo má doma děti, může si být jistý, že má doma také anděly, kdo pečuje o dítě, může si být jistý, že má co do činění s anděly, kteří jsou u něj neustále přítomní a starají se, aby kvůli nějaké naší nepozornosti nebo ledabylosti nepřišlo k úhoně. Kdo odpočívá se svým dítětem, obklíčený noční temnotou, může si být jistý, že andělé kolem nich drží stráž, aby k nim neměl přístup žádný temný duch. Jak vzácné zázraky a jak vzácný poklad, že s sebou takové pozhnání přináší!

18.

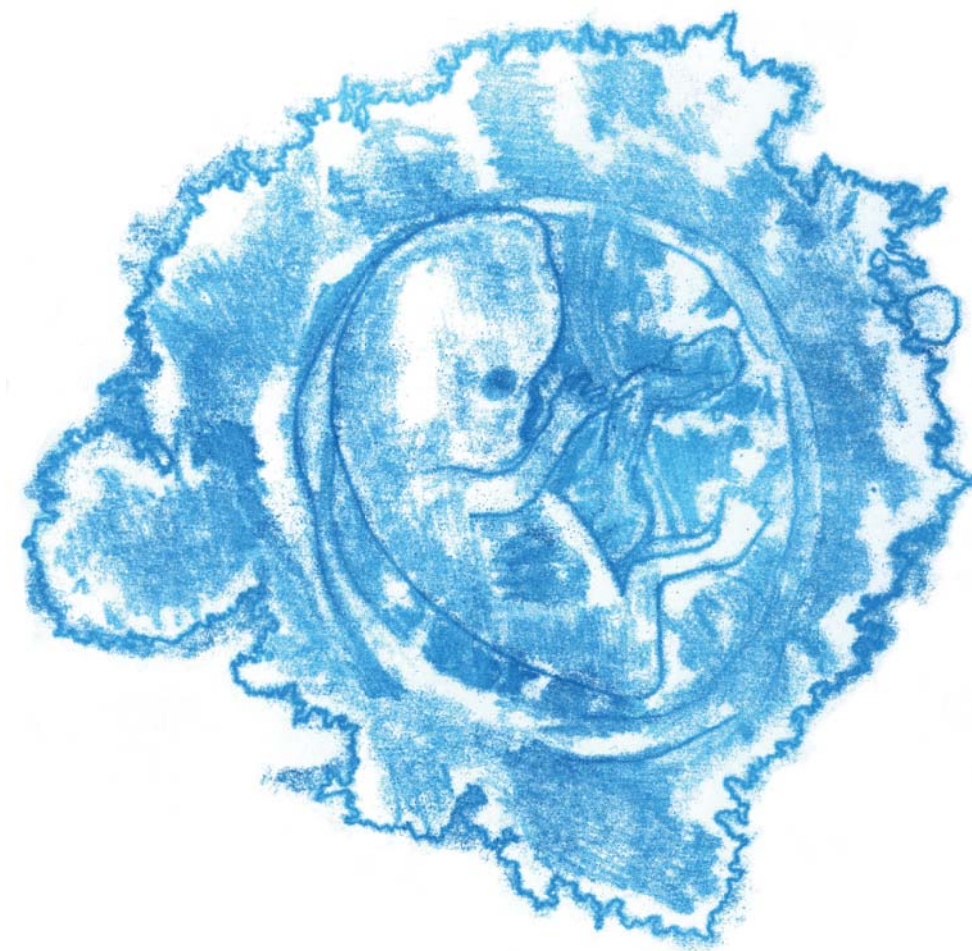
Za sedmé stříbro, zlato ani jiné takové zboží nám nezajistí Boží milost tak jako děti. Bůh je na ně totiž pro jejich nevinnost laskavý a kvůli nim často odpouští i rodičům. Ukazuje nám to třeba příklad ninivských dětí: protože jich bylo mnoho, napomohlo to k tomu, že Bůh bezbožnému městu nakonec prominul zlobu (Jonáš 4,11).

19.

Za osmé, jak dosvědčuje Ježíš (Lukáš 12,15), život člověka není zajištěn nadbytkem majetku, protože pokrm nenasytí, náplasti nehojí ani oděv nezahřeje, když Bůh nepožehná. Ale u dětí a pro děti je vždycky nějaké požehnání, aby je bylo čím nakrmit. Jestli Bůh pečuje o mladé krkavce, když k němu volají, jak by nepečoval o děti, své milované? Doktor Luther směle prohlásil:
„Ne my živíme své děti, ale ony živí nás. Vždyť pro ně, neviňátka, nás Bůh zaopatřuje a my, staří hříšníci, se živíme s nimi.“

20.

A nakonec stříbro ani zlato nás nemají čemu naučit. Ale děti jsou nám představeny jako příklad čistoty, abychom se od nich učili pokoře, tichosti, dobrotě a smířlivosti. Kristus o tom říká:
„Jestliže se neobráíte a nebudete jako děti, nevejdete do království nebeského“
Když nám je tedy Bůh dává a ustanovuje za učitelíčky, máme si jich s pokorou vážit, podobně jako si obvykle vážíme dospělých učitelů.

II.

Nač Bůh svěřil děti rodičům a k čemu je mají vést?

Pokud je tedy Bůh stvořitelem dětí, čím to jen je, že ty nebeské perličky nestvořil všechny společně jako anděly, ale různě je rozděluje mezi lidi od počátku až dodnes? Je to dar, dar z nebe pro nás a velká zodpovědnost lidí, abychom se tak ujali svého povolání a o naše maličky se co nejlépe starali. Jednak jsou nám děti potěšením a nesmírnou radostí, ale také se při jejich výchově a péči lecčemu sami naučíme.

Lidé učí koně jezdit, psa honit zvěř nebo být společníkem svého pána, protože to je jejich poslání a nedají se již použít k ničemu vznešenějšímu. Člověk je ale povolán k vyšším věcem a k nim má být také od kolébky veden: aby se ve své ctnosti co nejvíce podobal Bohu, jehož věrným obrazem má být. Tělo je prach ze země, na zemi přebývá a nakonec se do ní vrací, když je pohřbeno, ale duši nám vdechl Bůh, v Bohu má bydlet a k němu svým životem také směřovat.

Naše rodičovské povinnosti vůči dítěti nekončí tím, že ho naučíme jíst, pít, chodit, mluvit a oblékat se – takové dovednosti se totiž týkají jen těla, což není člověk, jen jakýsi jeho příbytek. Uvnitř bydlí duše, o kterou je potřeba pečovat daleko víc než o vnější dům, jeho schránku.

Na to narážel už Plútarchos, když se rozhořčoval nad rodiči, kteří chtějí svým dětem zajistit krásný oděv, zdraví, bohatství, úctu a obdiv druhých, ale zapomínají se starat o to nejdůležitější – krásu myslí a duše – že zkrátka pečují víc o boty než o nohy. Mudrc Kratés z Théb o takových dokonce sepisoval dlouhé nářky:

*„Kéž smím vystoupit někam,
odkud by mě slyšeli po celém světě.
Volal bych: Proč to děláte naopak,
hloupí rodičové, zhoubci vašich dětí?
Sháníte jim dočasný majetek,
ale nestaráte se o zboží myslí!“*

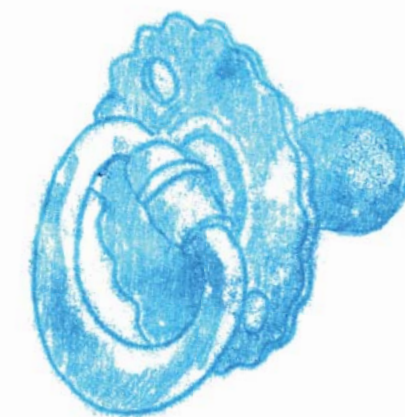
Duše a mysl tvoří hlavní část člověka, takže se má předně pečovat právě o ně, aby zdravé a ušlechtilé rostly. Druhořadá, nižší péče pak má být o tělo, aby bylo vhodným a útulným příbytkem nesmrtelné duše. Silná mysl je pak taková, která oplývá moudrostí, aby člověk znal slávu Božího obrazu ve svém nitru a aby ji chránil a vážil si jí.

Pravá nebeská moudrost (o kterou má člověk usilovat a má k ní být veden) má dvě části: předně, aby si byl vědom svojí duchovní podstaty a hledal odpovědi na otázky v této oblasti, a za druhé, aby

uměl moudře a rozumně řídit sám sebe i všechny své vnitřní a vnější skutky, a to s ohledem na přítomný i budoucí život, protože právě to je skutečný život, v němž už žádná smrt ani smrtelnost nemá místo. Kdežto přítomný život je spíš cestou a průchodem či proskočením k životu než životem jako takovým. Není však ničím méně, protože Pán Bůh i zde některým lidem věnuje dlouhá léta, svěřuje vládu i povinnosti a vede je do různých věcí.

Proto je třeba, aby rodiče neučili a nedávali učit své děti jen ve víře a duchovní oblasti, ale i v různých běžnějších návycích a mravech či základních znalostech – aby se jejich děti, až dospějí, uměly samy rozumně chovat mezi lidmi. Souhrnem toho, k čemu má být dítě vedeno jsou následující tři věci: rozjímání a duchovní citlivost, mravnost a ctnosti, přehled o jazycích a jiném lidském poznání. A to v takovém pořadí, jaké uvádím, ne naopak: nejdřív rozjímání, potom mravnost a nakonec základní znalosti. Ale i tady platí, že čím víc dokáže člověk získat, tím lépe.

Kdo má děti, které dobře prospívají ve všech třech věcech, ten má v domě pohodu – ráj, v němž se roubují, zalévají, rostou a kvetou nebeské stromky. Blaze takovým rodičům!

III.

Proč se děti naprosto neobejdou bez vedení a cvičení?

Nemyslete si ale, že to půjde samo, bez pozorné, pečlivé a vytrvalé snahy. Jestli musíme mladé stromky roubovat, zavlažovat, podpírat, ohrazovat, stříhat i jinak ošetřovat a posilovat, aby správně a zdravě rostly, jestli musíme dřevorezbu otesávat, vyrývat, hoblovat, řezat, vyhlazovat, čistit i všelijak barvit a zkrášlovat, jestli musíme koně, vola, osla či mezka učit tomu, čím má člověku sloužit, a jestli se i sám člověk musí cvičit v tělesných činnostech, například jíst, pít, chodit, mluvit, brát něco do rukou a něco dělat, jak by tyto vyšší a smyslům těla vzdálenější věci – víra, počestnost a umění moudrosti, mohly přicházet samy od sebe? Je to nemožné. Kvůli tomu musí rodičové vše, co patří k poznání světa i sebe sama, pilně ukládat svým dětem do mysli a neustále to připomínat, ať už s nimi sedí doma nebo jdou na procházku, uléhají či vstávají, zkrátka při každé příležitosti.

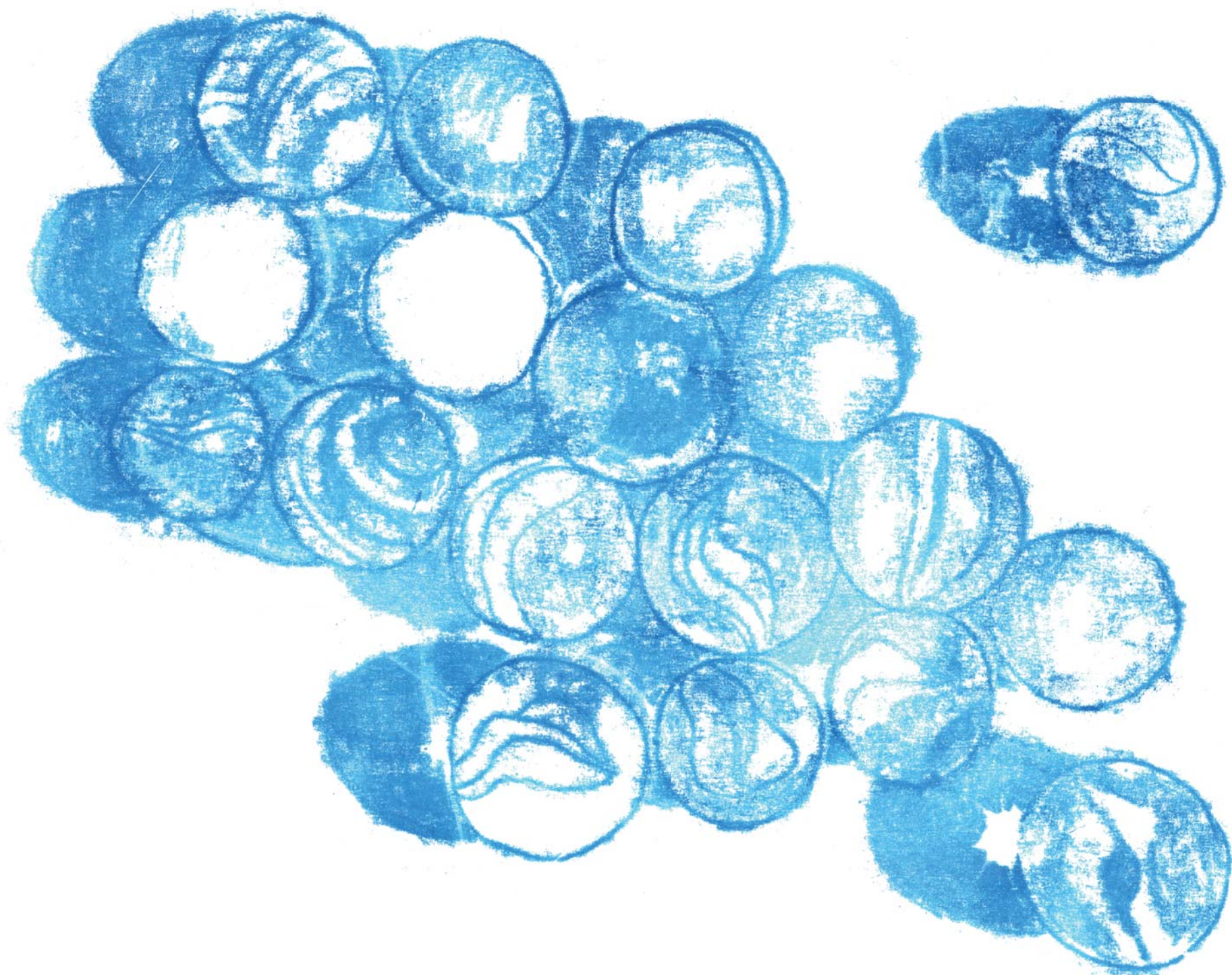
Rodiče však nejsou vždycky dost vzdělaní, aby vyučovali své děti, nebo na to kvůli pracovním starostem a povinnostem nestačí či se o to dostatečně nestarají. A tak to bylo už odedávna chytře a potřebně zařízeno, že se v každé obci ustanovily rozumné a vzdělané osoby za učitele dětí. Těm pak rodiče předali své maličky a s nimi i právo je vychovávat, a mohli tak očekávat, že budou děti dobře vyučené. Takovým lidem se říkalo vedoucí mládeže, učitelé, mistři atd., a místům, kde se mládež scházela k cvičení pak posluchárny, cvičebny, školky a herny. Ty poslední názvy poukazyvaly na to, že cvičení mládeže je vyučujícím i vyučovaným milé a spíš připomíná hru nebo příjemnou zábavu. V pozdějších dobách to však většinou přestala být pravda a školky vůbec nebyly tím, co o sobě říkaly. Nebyly to žádné hry ani veselí, ale spíš mučírny a trapírny dětí. Zvláště v papežských zemích, kde se na učitelskou dráhu dávali zcela nevhodní lidé, sami nevyučení v Boží moudrosti a bázni, lenoši, opilci a sprostí i jinak nepříkladní jedinci. Takovým se svěřovala mládež, kterou pak neučili víře, moudrosti a mravnosti, ale pověrám, marnivosti a zlým návykům. V základním vzdělávání neměli a neznali žádnou metodu ani řád, a tak to do nich chtěli vpravovat a vtloukat silou, strašlivě se s nimi nadřeli a bez milosti je trápili.

Památka na to zůstává v některých našich starých pořekadlech: „jako když bičem mrská, natlučeme to do něho“ atd., protože tenkrát se o žádném cvičení bez mrskání a bití vůbec nevědělo. V pozdějších dobách se to podařilo z nemalé části napravit, ale Bůh něco ponechal i na našem věku, abychom mohli mít ještě snadnější, rychlejší a úplnější vyučování mládeže než v dřívějších časech, k Boží slávě i ke svému potěšení.

IV.

V čem se mají děti pomalu cvičit už od narození a vycvičit do šesti let věku?

Snad je každému zřejmé, že různě rostlé větve starého stromu z něho vypučely a rozrostly se do současné podoby již za jeho mládí? Vždyť jinak by to ani být nemohlo. Nebo že když zvíře nedostane základy všech svých údů hned při úvodním formování, tak je vůbec nezíská? Kdo napraví to, co vyjde na svět slepé, chromé, neúplné a křivé? I člověk se musí do podoby, v jaké má strávit celý život, začít utvářet okamžitě po zrození těla a duše – pokud má být zformovaný ušlechtilé jako nástroj k šíření dobroty a obraz živého Boha.

Rodiče tedy nemají s učením svých dětí čekat až na učitele a vychovatele (těžko rovnat křivé rostlý stromek nebo krotit ovocný sad ze zarostlé houštiny). Naopak, musí umět sami pečovat o své klenoty, aby už v jejich péči nejen zdárně rostly, ale také prospívaly v moudrosti a dobrotě před lidmi. Už jsme několikrát opakovali, že kdo má být světu k užítku, musí být vycvičen v těchto třech věcech: v rozjímání, mravnosti a v základních znalostech. Rodiče jsou tedy povinni položit dětem již v této první škole své péče pevné základy ve všech třech oblastech. Ukážeme si tedy, jak daleko s nimi mají ve které věci do šesti let věku dojít a jakými cestami se přitom mohou ubírat.

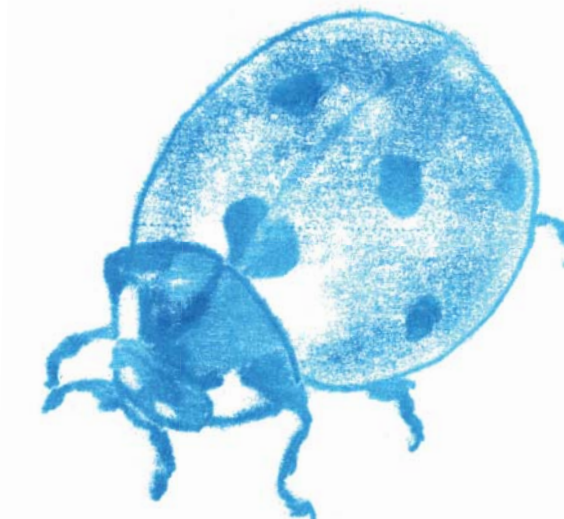
Duchovní rozjímání spočívá v těchto dvou věcech:

Za prvé, aby naše srdce vždy a všude hledělo vzhůru a hledalo a poznávalo Boha ve světě. Za druhé, aby díky neustálému pamatování na nadpozemské věci a přemýšlení o nich žilo v tělesném spojení s Nebem a zažívalo tak smíření, pokoj a radost.

To je pravé rozjímání a jeho základy mohou být u dítěte v šesti letech položeny do té míry, aby vědělo: že někdo jako Bůh je, že je všudypřítomný a má. Proto se ho máme bát, vždy se k němu modlit a milovat ho jako nejvyššího Otce a dělat to, co nám nařizuje ve svých příkázáních, atd. Tak daleko můžeme dle mého dovést šestileté dítě v počátcích zbožnosti.

V mravnosti a ctnostech máme malé děti vyučovat:

1. Střídmosti, aby si zvykli jíst a pít podle své přirozené potřeby, a nepřecpávaly se a nepřelávaly víc, než potřebují.
2. Dobrým způsobům, aby si navykly na způsobné chování při jídle, pití, oblékání i různé další péči o tělo.
3. Úctě ke starším, aby věnovaly pozornost jejich činům, slovům i každému pohledu.
4. Z toho vyplývá i skutečná poslušnost různých autorit, aby uměly pohotově vyplnit každý jejich pokyn.
5. Velmi potřebné je učit je pravdomluvnosti, aby všechna jejich slova odpovídala skutečnosti – co je, to je, co není, není. Ať si vážně, ani z legrace nezvykají lhát a mluvit jinak než věci opravdu jsou. To by vedlo k lehkovážnosti a snadno by se při první příležitosti nechali zlákat a spadly do pastí polopравd a lží.
6. Ať se učí spravedlnosti, nesahat na cizí věci, nic nebrat, nekrást, neschovávat, nedělat nic ze vzdoru.
7. Také je dobré, když si zvyknou být pracovitě a utíkat před zahálkou.
8. Nemáme je učit jen mluvit, ale i mlčet, když je potřeba – například když mluví někdo starší atd.
9. Můžeme je také přiučit něco o trpělivosti a pouštění od své vůle, aby si už od mala, ještě než stihnou vášně skutečně zakořenit, zvykly ovládat samy sebe a přizpůsobovat se změnám.
10. Ochota pomoci starším je pěkná ozdoba, takže i k ní se mají děti cvičit už od malička.
11. S tím souvisí i zdvořilé jednání, aby se uměly vlídně chovat, zdravít, děkovat, podat ruku, či poděkovat, když jim někdo něco dá, atd.

Dítě vycvičené ve zmíněných ctnostech bude určitě milé Bohu i lidem.

Co se týká znalostí, ty dělíme na tři části. Na světě se totiž učíme některé věci poznávat, některé dělat a o některých mluvit. Nebo spíš všechno (kromě zlého) poznávat, všechno dělat a o všem mluvit.

1. Ve znalostech přirozených věcí (přírodovědy) může být dítě do šesti let přivedeno tak daleko, že bude znát jména živlů, země, vody, větru, ohně, také deště, sněhu, ledu, železa atd. Mělo by znát i některé rostliny, zvláště stromy, a také hlavní rozdíly mezi zvířaty, co je ryba, co pták, co dobytek, napodobovat jaké zvuky dělají atd. A nakonec se může naučit názvy a funkce svých vnějších údů.

2. V optice zdárně poroste, když bude vědět, co je světlo a co tma, a také názvy některých barev atd.

3. S astronomií začneme tím, že dítě pozná slunce, měsíc a hvězdy a bude vědět, co je to hvězda.

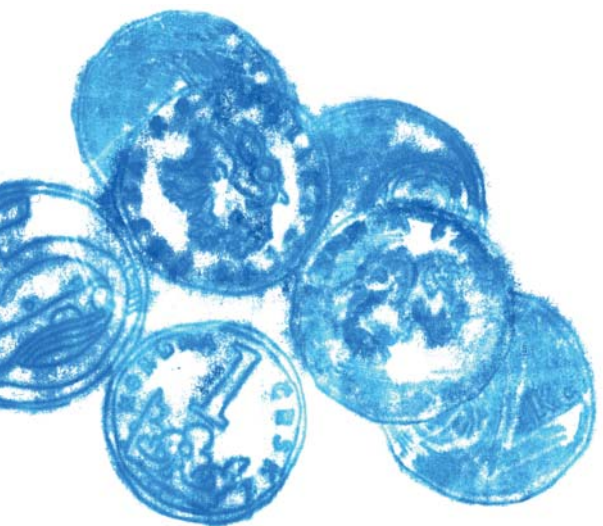
4. Základy geografie získá, když bude v šesti letech vědět, jestli bydlí ve vesnici, městě, jestli máte byt nebo dům, a bude chápat, co je to pole, kopeček, hora, řeka atd.

5. Počátkem chronologie bude vědět, co je to hodina, den, noc, týden, zima, léto atd.

6. Historie, že si bude pamatovat pár zážitků ze svého druhého, třetího, či čtvrtého roku – i kdyby to byly domácí dětinské věci a děti si je pamatovaly jen mlhavě.

7. Ekonomiky, vědět, jakou mají cenu různé věci, jídlo, hračky, a že peníze jsou výsledkem vaší práce a času.

8. Politiky, chápat, že ve městě je někdo starostou, poštáčkou, obchodníkem, že se občané někdy scházejí v obci na setkání atd.

Některé věci pak řešíme myslí a jazykem jako například dialektiku, aritmetiku, geometrii, hudbu, jiné myslí a rukama, což je případ jakékoli tělesné práce.

1. Počátek dialektiky do šesti let věku musí být takový, aby dítě dobře pochopilo, co je otázka a co odpověď. A také, že se má vždy odpovídat co nejvýstižněji a k věci, ne aby jeden mluvil o hruškách a druhý švestkách.

2. Základy aritmetiky dítě získá, když bude vědět, co je hodně a co málo, bude umět napočítat do dvaceti či do šedesáti, chápat, co je sudé a liché číslo, vědět, že tři je více než dvě a že když přidáme jedna, dostaneme čtyři atd.

3. Dobrý základ geometrie bude, když dítě pochopí, co je velké, malé, dlouhé, krátké, široké, úzké, tlusté, tenké a bude mít povědomí o základních mírách.

4. Základ hudby, když bude umět z paměti zazpívat nějakou píseň.

5. Počátek řemeslné zručnosti je pak umět něco kreslit, krájet, strouhat, skládat, rozkládat, stavět, hníst, svinout, rozvinout atd., jak to mají děti ve zvyku.

Jazyk se formuje a brousí gramatikou, rétorikou a poetikou.

1. Gramatika v šesti letech má vypadat tak, aby dítě umělo mateřským jazykem vyjádřit to, co zná a čemu rozumí. I kdyby v tom byly nedostatky, jen ať se naučí jasně a srozumitelně vyslovovat.

2. Rétorika v tomto věku znamená přirozeně používat několik posunků a napodobovat, co zaslechne z řečnických ozdob a přirovnání.

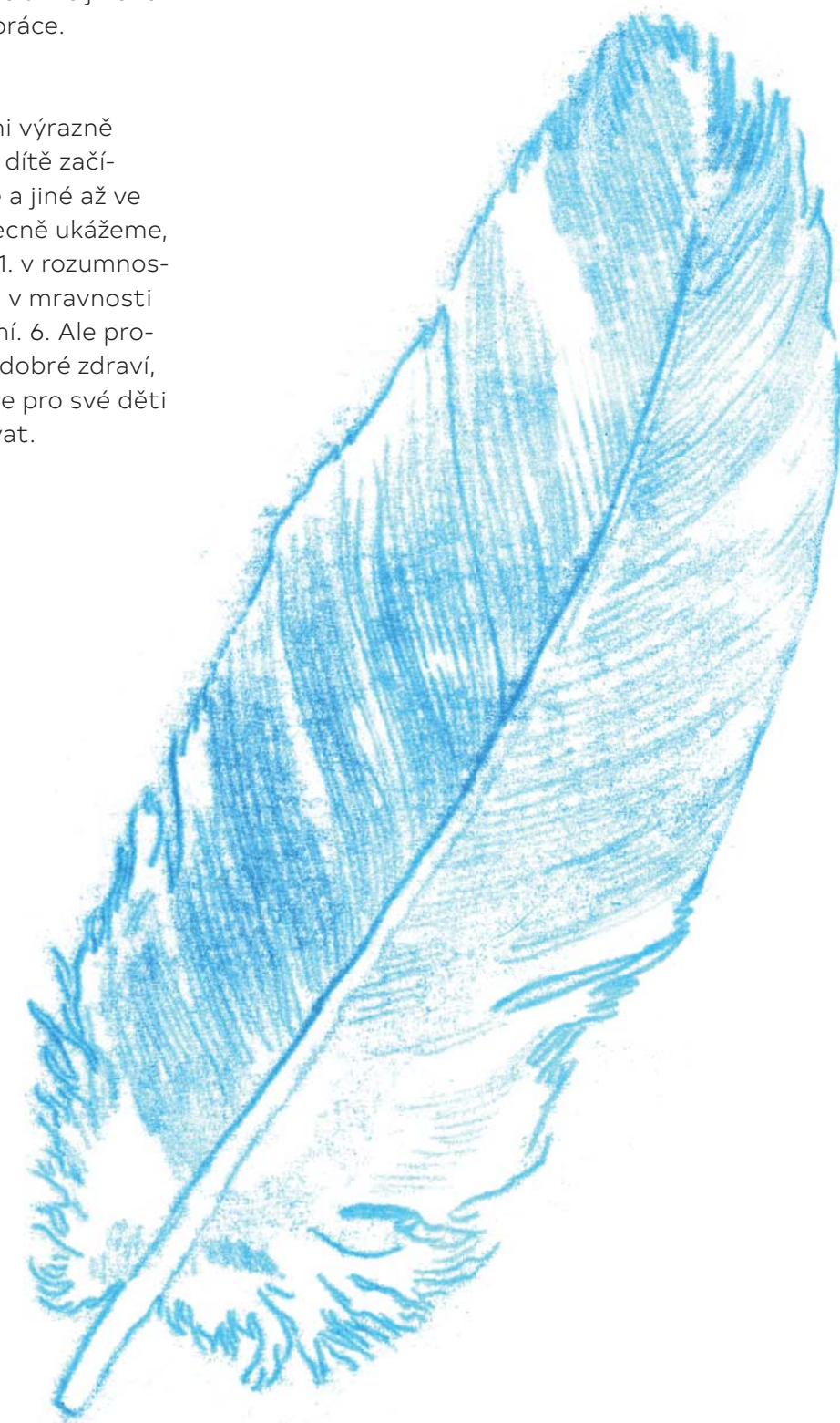
3. Jakýs takýs začátek poetiky bude naučit se z paměti nějaký veršiček a říkadlo.

A teď si řekneme, jak je třeba v těchto oblastech s dětmi postupovat. Nebudeme to podrobně rozměřovat na roky a měsíce jako se to dělá v základní škole, ale uvedeme si vše jen souhrnně.

A to proto:

1. Že všichni rodiče nemohou ve svých domácnostech plně zajistit takovou detailnost, jaká je pak možná ve společné škole, kde se nedělá nic jiného a nepřekáží jí přitom žádné vedlejší práce.

2. Že v tomto počátečním věku se velmi výrazně projevuje rozdílnost nadání. Některé dítě začíná rozumět i mluvit už v prvním roce a jiné až ve druhém či ve třetím. Proto si jen obecně ukážeme, jak v prvních šesti letech cvičit děti 1. v rozumnosti, 2. v práci a znalostech, 3. v řeči, 4. v mravnosti a ctnostech, 5. v duchovním rozjímání. 6. Ale protože základem toho všeho je život a dobré zdraví, nejprve si ukážeme, jak ho mají rodiče pro své děti získat a jak je v něm mohou upevňovat.

V.

Jak se mají děti uchovávat ve zdraví?

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano, řekl někdo: totiž – že se každý potřebuje modlit, aby měl zdravou mysl ve zdravém těle. Děti o sebe však ještě nedokážou pečovat ani se za sebe (zvláště z počátku) modlit. A tak je musí zastupovat rodiče a mají přitom dávat velký pozor, aby to, co přivedli na svět, také hleděli odchovat ve zdraví a vycvičit k zdravému sebevědomí. Děti se mohou učit, jen když budou naživu, zdravé a silné (vždyť jak se dá pořádně pracovat s nemocnými a neduživými chudáčky?), a tak se rodiče mají především starat o to, aby své děti zachovali ve zdraví a při síle. Což záleží hlavně na maminkách, kterým je věnované následující poučení a doporučení.

1. Když matka pozná, že Stvořitel všech začíná v jejím lůně formovat plod, má se hned začít chovat mnohem rozvázněji než jindy a každodenně prosit Pána Boha o požehnání, aby se nový život, který nosí pod srdcem, podařilo také zdárně donosit a přivést na svět. V tom může těhotným matkám posloužit následující modlitba:

Všemohoucí Bože,
od tebe pochází každá rodina na nebi i na zemi a k tobě se obracíme jako k nebeskému Otci. Ačkoli jsi nás mohl hned stvořit tolik, kolik jsi nás chtěl mít, jak jsi kdysi stvořil anděly, zalíbilo se ti provést to jinak: aby se totiž lidské pokolení rozmnožovalo skrze muže a ženu v lůně. Proto jsi lidem požehnal, aby se plodili a množili a naplnili zemi. Je to tvůj dar, tvá péče a otcovská láska, Otče, že jsi i mně požehnal a čekám děťátko. Proto se s důvěrou obracím k tobě samému a prosím tě o pomoc i o radu, jak mám to, čím jsi nás obdařil, zachovat a dovést až ke šťastnému porodu. Víím, že člověk nemá v moci své kroky ani nemůže řídit svou cestu. Jsme příliš slabí a neumíme se vyhýbat léčkám, které nám líčí zlo ve světě, ani různým příhodám, do nichž nás dostává naše vlastní neopatrnost. Ale u tebe je nekonečná moudrost a prozíravost a ty víš, co je pro nás dobré, a chceš, abychom to zažívali. Proto se i já uchyluji k tobě, láskyplnému Otci, a prosím tě, abys na mě shlédl a uchránil mě od nějakého neštěstí. Potěš v tom mne i mého milého muže, abychom viděli tvé požehnání a mohli ti s veselým srdcem děkovat. Učiň to ty, který jsi poslal Ježíše, aby se kvůli nám stal maličkým a v lůně své matky přijal naše tělo, ale nyní již kraluje s tebou, prosíme. Amen.

2. Navíc si ženy musí dávat pozor, aby svému miminku ničím neublížovaly. Na prvním místě mají být střídmé a dobře se stravovat, aby přejídáním nebo naopak nemístnými pústy či nějakým nastydnutím atd. svůj plod neohrozily nebo neoslabily. Takové věci se tedy mají v době těhotenství vynechat.

Také je jak známo potřeba se chránit před pádem a škodlivým klopýtnutím či jakýmikoli nárazy – tím vším může plodu uškodit. Za třetí těhotná matka si musí hlídat rovnováhu v myšlení, aby se ničeho náhle nelekala, nijak se

nerozčilovala, nedělala si velké starosti a nebyla smutná atd. Jestli si nedá pozor, dítě bude také lekávé, vzteklé, ustarané a melancholické, jak nám to dosvědčuje spolehlivá zkušenost. Kvůli náhlému leknutí a výbuchu hněvu někdy dochází i k potratu nebo to dítě přinejmenším oslabí na zdraví.

Za čtvrté, co se týká vnějšího jednání, ať si dá matka také pozor na to, aby nebyla příliš líná, či marnivá, ale poctivě, živě, ochotně a čile se věnovala své běžné práci. Vždyť jaká bude v té době ona sama, takovou povahu bude mít potom i její dítě atd. O dalších potřebných věcech, na které si musí dávat pozor, ať se navzájem poučí přímo maminky a babičky.

3. Když se človíček narodí na svět, kromě náležitě ošetření slabého tělíčka teplem a měkkou postýlkou ho mají rodiče hned zaopatřit vhodnou potravou. Je zřejmé, že by nejlépe každá matka měla být skutečně matkou a neodstrkovat od sebe své tělo a krev. Tj. koho krmila ve svém lůně svou krví, tomu také nemá odírat pokrm ze svého těla, který zařídil sám Stvořitel (své mléko). Navzdory tomu se k nám vloudil nepřírozený, škodlivý a ošklivý zvyk, že některé matky (povětšinou urozené) nechtějí samy odchovat své děti a svěřují je do péče cizím ženám. To musíme nekompromisně odsoudit a poučit rodiče, aby si v této otázce počínali rozvázněji. Čím víc se tento nešťastný zvyk rozmohl, tím méně se k němu sluší mlčet, a to zvláště na tomto místě, kde se pokoušíme od základu obnovit dobré řády.

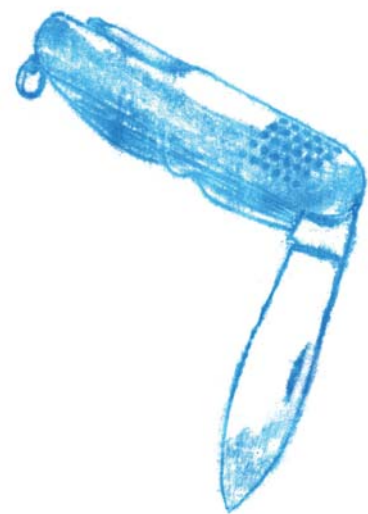
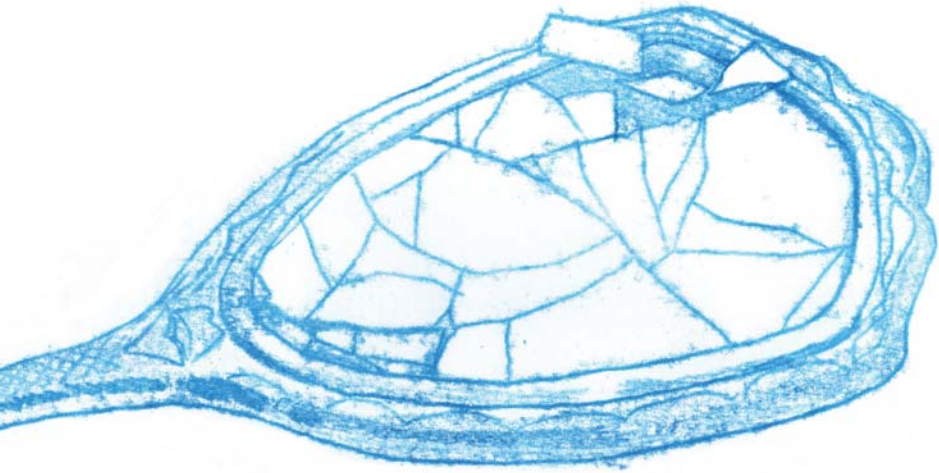
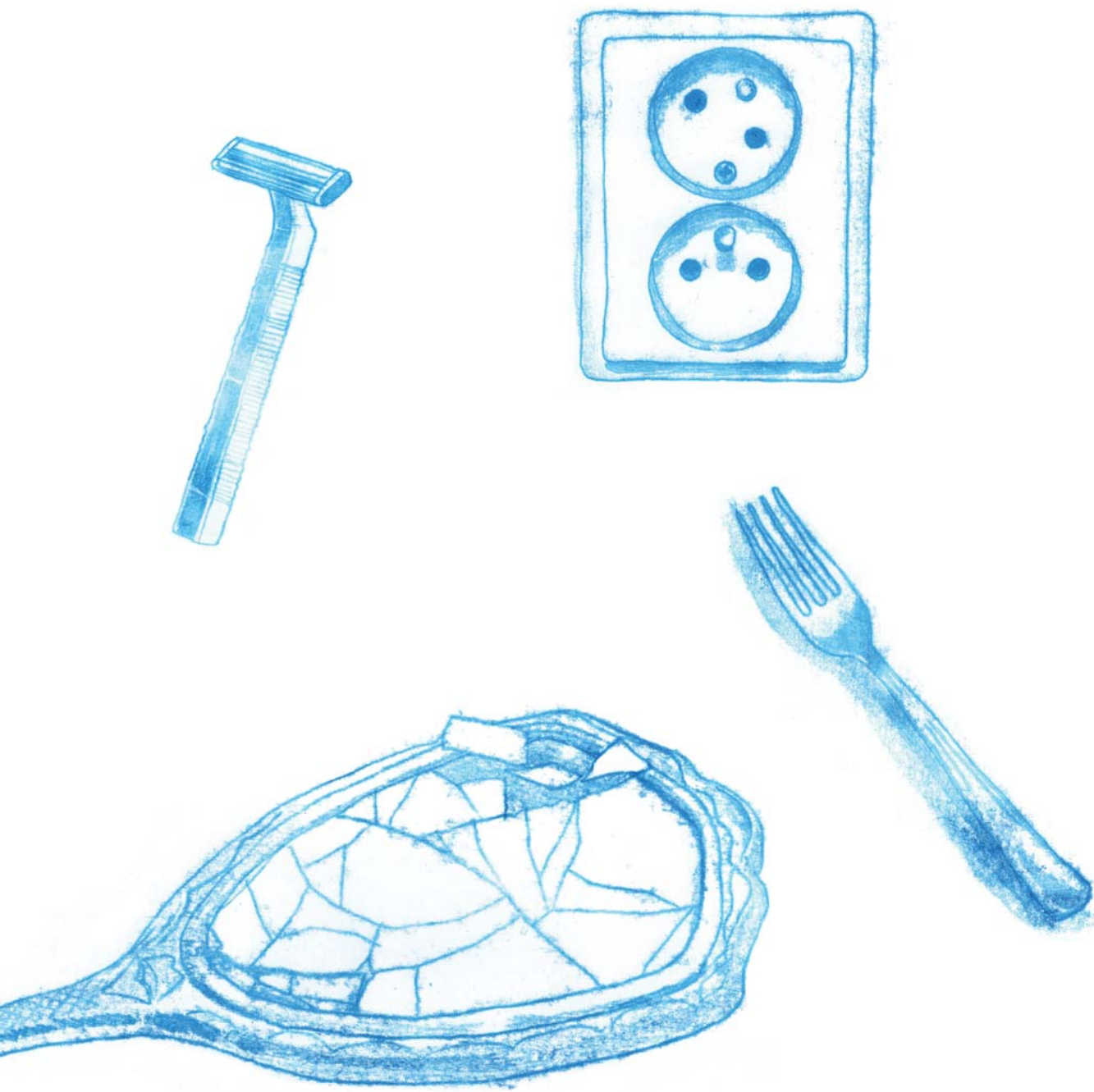
Tvrdím tedy, že takové odtrhávání dětí od matky a odkojení cizím mlékem:

- I. Odporuje přírodě i přirozenosti
- II. Škodí dětem
- III. Škodí samotným matkám

Že je to proti přirozenosti, je jasné už z toho, že mezi ostatními živočichy nenajdeme žádný podobný příklad. Vlkice, medvědice, lvice i další divoká zvířata krmí své mladé z vlastních prsů, copak rodičky z lidského pokolení mají být nelítostnější než ty šelmy? (Nečteme snad právě o tom v Jeremiášově Pláči 4,3: „I šakalí matky podají prs, kojí svá mláďata, dcera mého lidu je však krutá jako pštrosové na poušti“?)

Jak nemá být proti přirozenosti, když ke svému dítěti, které tolik měsíců nosila pod srdcem a krmila ho vlastní krví, potom upře své mléko, to mléko, které je určené a vzniká právě kvůli novorozence? Vždyť se nevyskytuje nikdy jindy, než když na svět vyjde nový tvor, tak pro koho jiného je než pro něj?

Za druhé pro děti je zdravější pít z matčiných prsů než z cizích, protože si již v bříšku zvykly krmít se matčinou krví. A navíc budou svým rodičům mnohem podobnější povahou a vlastnostmi než v opačném případě. Vždyť filozof Favorinus dosvědčuje, že stejně jako má v sobě semeno skrytou moc formovat tělo i mysl podle svého původu, má ji i mléko, což nám ukazuje na příkladu jehňata a kůzlat.

Jehňata, která odchovaly kozy, prý mívají mnohem hrubší vlnu než ta, která se krmila mlékem vlastních matek, a kůzlata přemístěná k ovcím mají zase naopak kratší a měkčí srst, podobnou ovčí vlně. Kdo z toho nepochopí, že děti odkojené cizím mlékem získávají povahu cizích lidí a ne vlastních rodičů? Jestliže manželé nedopustí, aby se na jejich zahrádce zasévalo cizí semeno, proč nechávají své rostlinky zavlažovat cizím deštěm? Když otec předal dítěti svou přirozenost, proč mu matka nemá předat i tu svou? Proč do toho plést někoho třetího? Vždyť Pán Bůh spojil do milostného vztahu jen dvě osoby a je to dostatečné ke zplodění potomka. Nebo jestli se to už má někdy a u někoho připustit, tak jen ze tří důvodů: pokud by pravá matka měla nějakou nakažlivou nemoc, v tom případě by se mohlo dítě pro zachování ve zdraví předat jiné

chůvě. Nebo kdyby měla matka nějaké zlé návyky a jako chůva by se nabízela vzornější osoba, mohlo by se dítě svěřit jí, aby dítě nebylo ohrožené návyky maminky. Nebo samozřejmě pokud má žena potíže a mléko se jí z nějakého zdravotního důvodu netvoří, nebo ho má málo. Ale že i ty nejzdravější, nejčistší matky předávají své nově narozené milé děti ledajakým lehkovážným, povětrným, nepořádným a leckdy ani ne tak zdravým ženám, jak se to nyní někdy děje, to je nesnesitelné. Takoví rodiče se nemají čemu divit, když jejich děti nejsou po nich a nekrácejí v jejich stopách. Vždyť jak říká latinské přísloví a jak jsme si již ukázali, s mlékem do sebe mládež vpíjí ctnost i zlost.

A nakonec Didacticus Apolephtes dokládá, že takové věci nedělají matky, ale macechy, které prý často raději pečují o kdejakého zaběhlého psa než o plod svého lůna. Ani žádný divoký tvor to prý nedělá, že by svůj plod dával jinam, ale v některých se dokonce samec a samice hádají a koušou o to, kdo bude mladé chovat. A jaký je z takového nerozumného chování užitek, si ukážeme na třech příkladech. Císař Titus prý (jak píše Lampridius) měl nemocnou chůvu a pak byl po celý život pořád nemocný. Caligula, římský císař, byl ukrutný tyran a divoká šelma v lidské podobě, což však zřejmě nezavinili jeho rodiče, ale chůva. Nejenže byla sama o sobě bezbožná, vzteklá a krutá, ale navíc si i potírala bradavky krví a nechávala ho, aby je sál. Kvůli tomu byl tak vzteklý a krvežíznivý, že když někoho zavraždil, s chutí olizoval lidskou krev z meče a nemohl se jí nasytit. Císař Tiberius byl hanebný opilec a historici opět vidí příčinu v tom, že měl za chůvu alkoholičku, která ho hned v dětství naučila jíst vinné polévky. Takže je pravda, že se děti podobají tělem i myslí svým chůvám. Je-li chůva postižená nějakou zjevnou či tajnou chorobou, také dítě k ní bude mít sklony. Je-li drzá, prolhaná, zlodějská, často opilá či vzteklá, dítě do sebe jistě nasákne střípky toho všeho, o tom vůbec není třeba pochybovat.

Ale dost už o tom. Rozumní, vzorní rodiče, kteří milují své děťáko, ať sami zvaží, k čemu chtějí mateřské mléko používat.

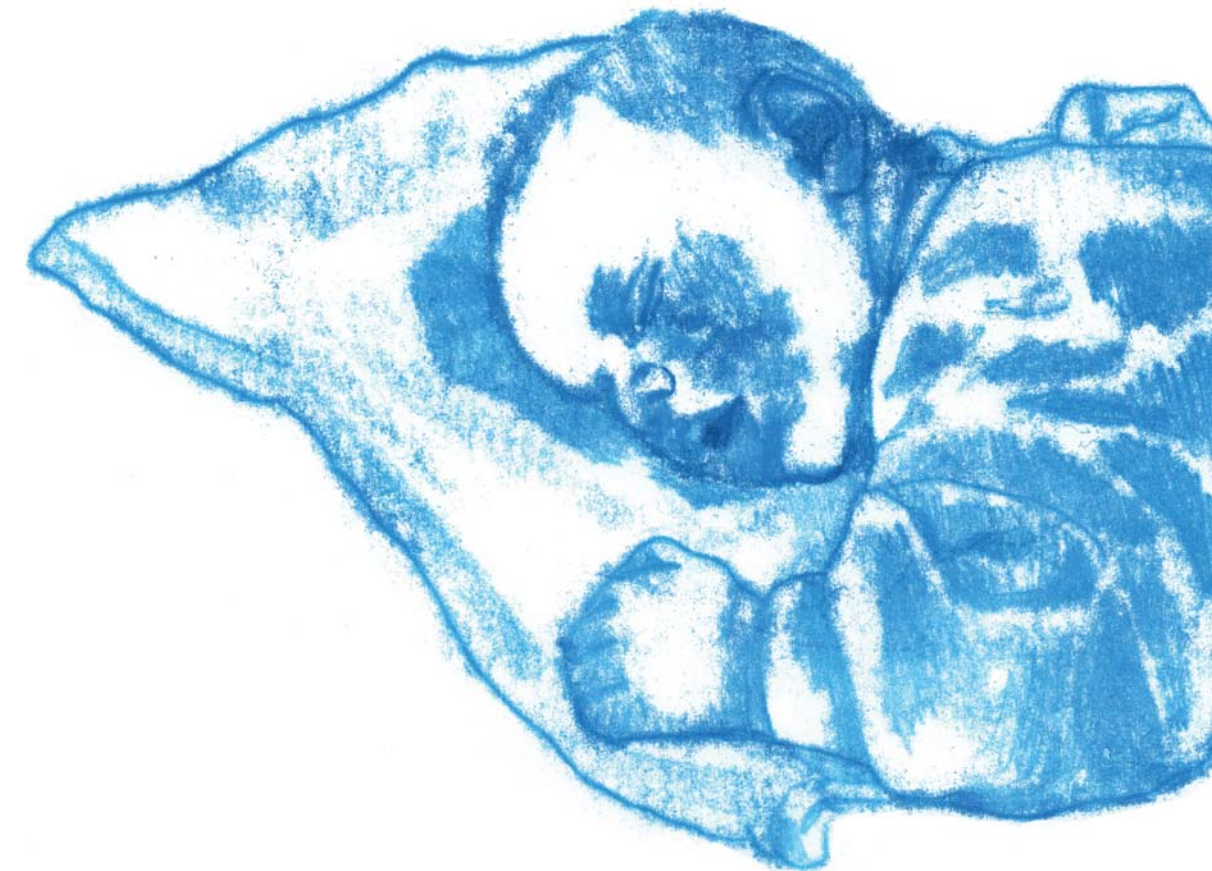
Kromě mléka mohou pak být děti pomaličku vedeny i k dalším pokrmům, ale rozumně. A začínat by se mělo od jídla, které je nejpodobnější jejich přirozené stravě (tj. měkkého a snadno stravitelného).

Mléko určil dětem a dalším mláďatům jejich Stvořitel, a tak jim ho máme nechat. Až po odrostou od mléka, má se ještě zůstat u podobných věcí, mírně ohřátých, chlebu, máslu či nějaké kaši a vodě. Tak porostou jako rostlinky u tekoucích vod, jen jim přitom dopřejte dobrý spánek a časté hry a pohyb.

4. O zdraví dětí máme pilně pečovat i různými jinými způsoby, protože mají slabé tělíčko, měkké kosti, slabé žíly a všechno je na nich ještě nedospělé. Při brání do rukou, zvedání, nošení, pokládání, zavínování či kolébání si musíme počínat opatrně, aby se kvůli nějakému neopatrnému naklonění, postrčení, zavázání či upuštění dítě nevysmeklo. Dítě je poklad dražší než zlato, ale také křehčí než sklo, snadno se může o něco rozbít či někde narazit. Když si začínají sedat, vstávat a běhat, musíme je chránit před úrazem. Před zimou je pak ochrání kožíšek, slušné oblečení a samozřejmě vytopená místnost. Zkrátka se sluší myslet na to, aby se křehkému životu neuškodilo ani úrazem, ani horkem, ani zimou, ani přebytkem jídla a pití, ale zase ani hladem, ani horkem, ani zimou, ani přebytkem jídla a pití, ale zase ani hladem a žízni prostě aby vše bylo ve správné míře a kvalitě. Také bude dobré, aby si dítě navyklo, kolikrát za den si má lehnout, vstát, něco sníst a pohrát si. Napomáhá to zdraví, ale tvoří to i základy pro budoucí řád. Kdyby to někomu přišlo směšné, tak odpovídám, že děti se rozhodně dají laskavě dovést k dodržování dost slušného řádu a dá se to doložit spolehlivými příklady.

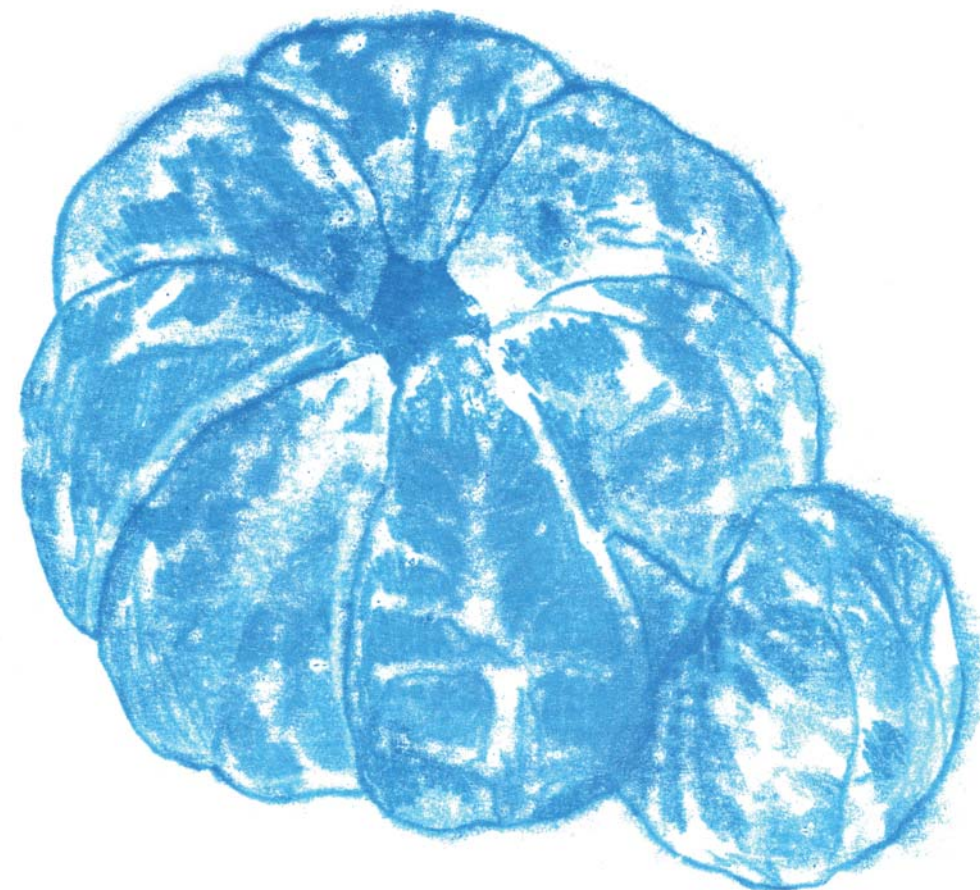
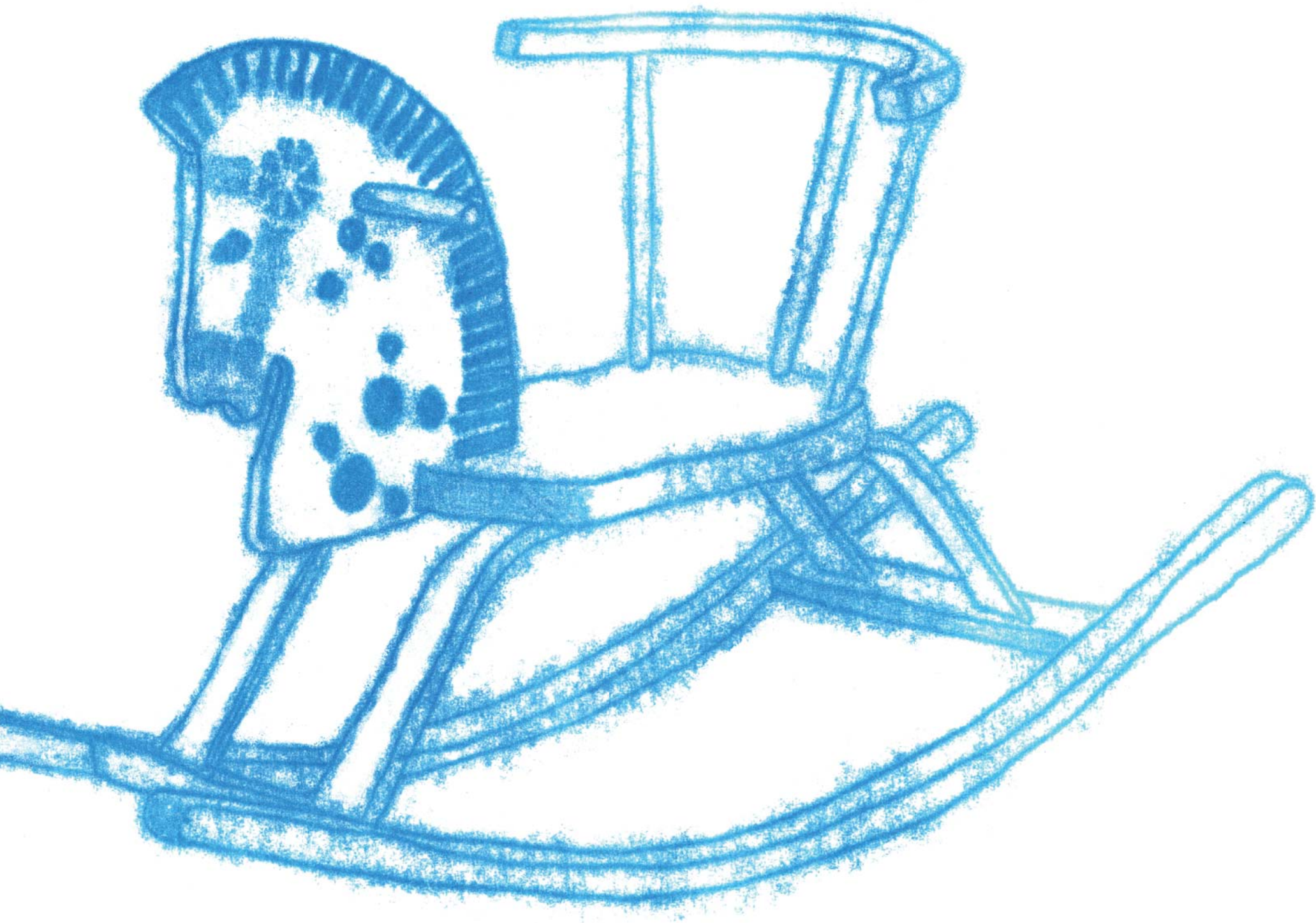
5. Život je oheň, a když se ohni nedá volný průchod a nemůže neustále syčet a plápolat, brzy uhasne. Proto je i u dětí nutně zapotřebí, aby měly každodenní pohyb a cvičení. Rodiče mají tedy dbát i na to. K tomu je pro děti (dokud se samy nemohou hýbat a běhat) vymyšleno kolébání, konejšení, chování, nošení sem tam a vožení v kočárku. Když pak dítě poodroste a nožičky mu zesílí, může se mu dovolovat běhání a stavění z něčeho. Čím víc dítě něco dělá, běhá, pracuje, tím lépe spí, lépe tráví, lépe roste a snáze zesílí a bude mít svěží tělo i mysl. Jen je třeba vždy dávat pozor, aby nedošlo k úrazu. Z tohoto důvodu je třeba jim obstarat bezpečná místa k běhání i cvičení, ukázat jim, jak cvičit, aby to bylo bez úhony.

6. Nakonec – protože podle známého přísloví je veselá mysl půl zdraví a Sírachovec říká, že radost srdce je život člověka – mají také rodiče zajistit, aby jejich děti neměly nedostatek veselí a potěšení. V prvním roce jim k radosti posloužíme například kolébáním, konejšením, zpěvem či říkankami, hračkami či tleskáním, chováním či procházením, zkrátka jakýmkoli mazlením se s nimi a věnovanou pozorností a hrou. V druhém, třetím, čtvrtém roce a dále pak jakýmkoli žertováním se samotným dítětem i ve skupině, hraním, běháním, honěním, posloucháním hudby, sledováním něčeho příjemného atd. A jen krátce dodejme, že pokud dítě něco těší, nemáme mu v tom bránit, ale naopak mu i vymýšlet příjemnou pastvu pro oči, uši i jiné smysly, protože to podpoří zdraví jeho těla i mysli. Nedovolujme jim jen to, co by odporovalo dobrým mravům, o čemž se zmíníme dále.

VI.

Jak se mají děti cvičit v rozumnosti?

„Když jsem byl jako syn u svého otce, útlý jedináček při své matce“ (říká Šalomoun), „Když učival mne otec, říkal: „Moje slova si vezmi k srdci, dbej na mé příkazy a budeš žít. Získej moudrost, rozumnost získej, má slova nezapomeň, nezkomol. Neopouštěj moudrost – bude tě chránit, miluj ji – bude o tebe pečovat. Moudrost především! Získavej moudrost, za všechno své jmění získej rozumnost.““ (Příslaví 4). Podobně mají k výchově přistupovat rozumní rodiče a nemyslet jen na to, aby jejich děti zůstaly silné a zdravé, neklást důraz na to, aby nashromáždily velké majetky. Spíš se mají snažit, aby do jejich srdce vešla moudrost. Vždyť „Její cena je nad perly vyšší, nic, v čem si libuješ, se jí nerovná. Dlouhověkost ve své pravici třímá, bohatství a slávu drží v levici. Její cesty jsou plné potěšení, její kroky vždy vedou k pokoji,“ jak čteme v Příslaví 3,15. Všimněte si také, rodičové, kdy máte začít cvičit své děti. Šalomoun říká, že ho otec vyučoval už od malička, a že i když matka měla jen jeho, nebránila mu v tom. I naše děti tedy mají být cvičeny, aby dobře rozuměly všem věcem, přirozeným i duchovním.

Ale jak na to? Zkrátka tak, jak se to u maličkých dětí dělat dá, tj. podle toho, co chápou.

1. Fyzika nově narozených dětí je jíst, pít, spát, trávit a růst. Ale ony tomu nerozumí. Teprve ve druhém a třetím roce začínají chápat, co je to papat a pít, co je to chleba, mléko atd. Také čemu se říká voda, oheň, země, vítr, zima, teplo, člověk, kravička, pes, a chápou i některé viditelnější rozdíly mezi přirozenými věcmi. Tomu je mají naučit maminky, když o ně pečují a chodí s nimi na procházky: „Podívej, kravička! Ptáček! Kočička! Miminko!“ Ve čtvrtém, pátém a šestém roce můžeme jejich znalosti přirozených věcí víc a víc prohlubovat, aby věděly, co je to kámen, písek, hlína, strom, větve, pupen, květ atd. Také aby poznaly ovoce jako hrušku, jablko, třešeň, hrozen atd. Nebo aby uměly vyjmenovat základní části těla a znaly i jejich funkci atd. V tom se jim přece může věnovat chůva, maminka i tatínek a ukazovat jim to či ono, všechno pojmenovat a také je vybízet, aby samy něco řekly, a zkoušet je: „Co je tohle? Jak se tomu říká? K čemu to je?“ atd.

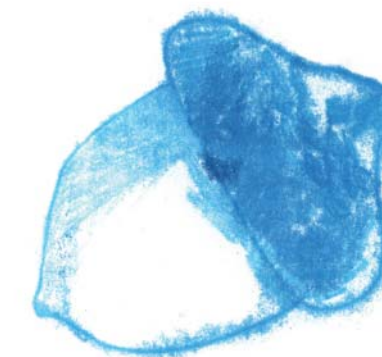
2. Počátek optiky bude prohlížet si svět, což je pro děti přirozené. Je však třeba dávat pozor a nedovolit jim dívat se do příliš jasného světla, zvláště ze začátku, aby to nový, teprve se rozvíjející zrak neoslabil a nepoškodilo.

Ve druhém a třetím roce cvičíme optiku, když jim ukazujeme obrázkové knížky a také krásu oblohy, stromů, květů, tekutou vodu. Nebo jim pověsíme na ručičky a na krk řetízky a korálky či jim oblečeme hezké šatičky. Na to všechno se děti rády dívají a také do zrcadel. I to ostří zrak.

Dále jim pomůžeme optiku rozvíjet vyváděním a vynášením do dvora, na zahradu, na pole či k řece, aby se podívali na zvířata, stromy, rostliny, květy, tekoucí vodu a cokoli podobného a pořádně se na všem popásly očima.

3. Základy astronomie se mohou naučit v druhém roce, nejspíše ve třetím, sledováním oblohy a rozeznáváním, co je to slunce, měsíc a hvězda. Ve třetím a čtvrtém mohou pochopit, že slunce a měsíc vycházejí a zapadají, nebo že měsíc někdy svítí celý a někdy nesvítí vůbec, což se jim také má ukazovat. V šestém roce ať se naučí poznávat, že zimą bývá krátký den a dlouhá noc, v létě naopak dlouhý den a krátká noc atd.

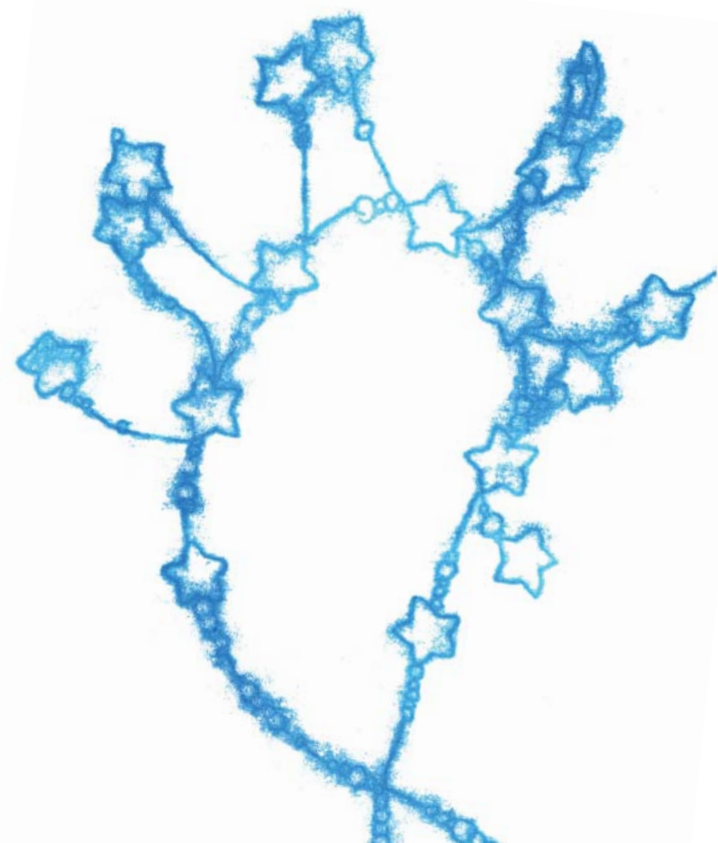
4. Základy geografie na konci prvního roku a dále budou v tom, že začínají poznávat zejména svou postýlku a matčinu náruč. Ve druhém a třetím roce bude jejich geografii tvořit poznávání domova – kam si jít lehnout, kam pro jídlo, kam, když chtějí na procházku, kde hledat světlo a kde teplo. Ve třetím roce jim geografie přibude, když už to nebudou znát jen ve svém pokoji, ale i v předsíni, v kuchyni, na dvoře, na zahradě, zkrátka v domě i kolem něho. Ve čtvrtém roce už mohou vnímat cestu na ulici, na náměstí, k sousedům, ke strýčkovi, k dědovi, babičce, tetě atd. V pátém a šestém se v tom všem mají ujišťovat a chápat, co je to město, vesnice, pole, hora, řeka atd.

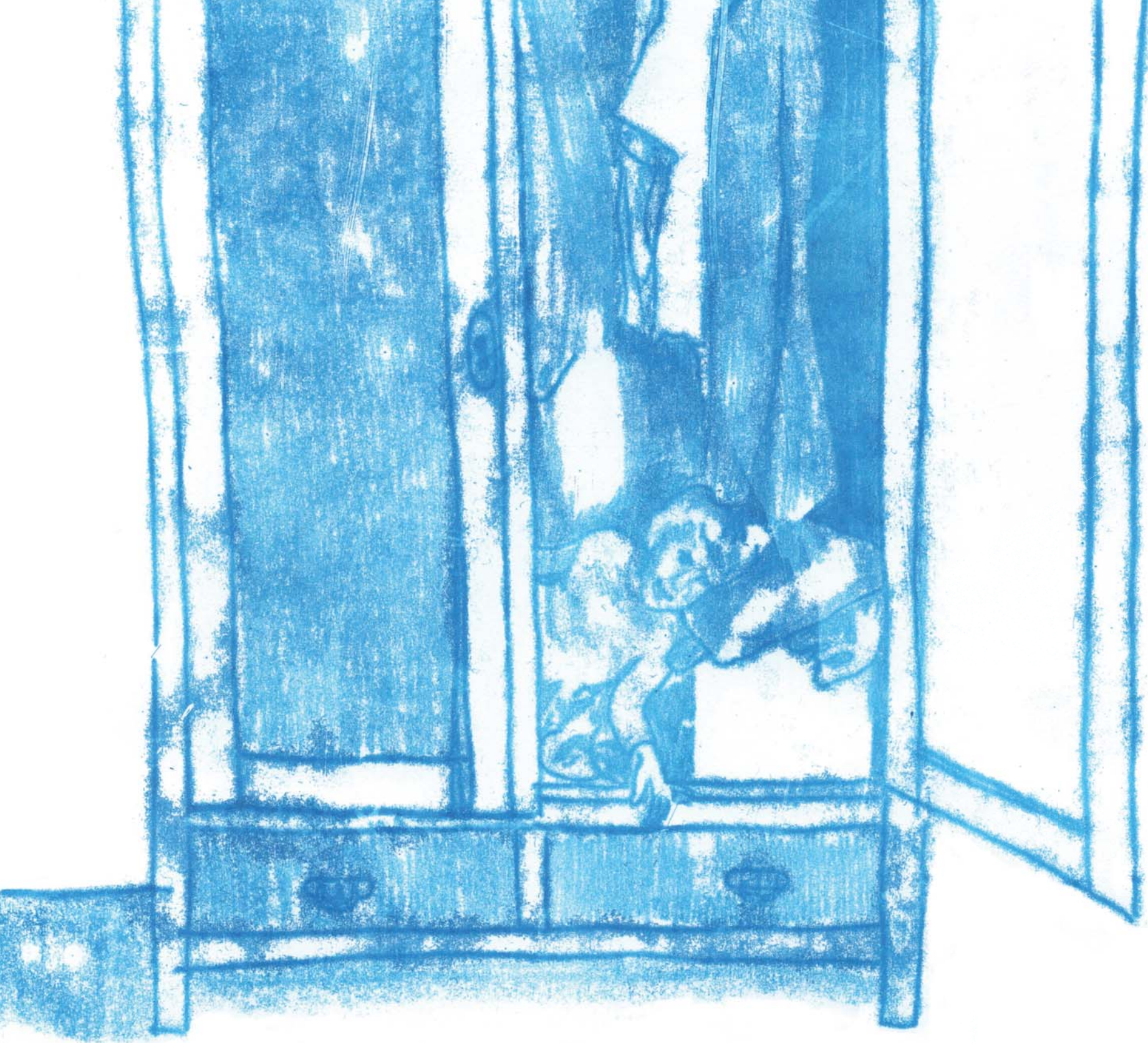

5. Také je máme naučit poznávat různé doby, že je něco jiného noc a něco jiného den. Co je to ráno, večer, poledne, půlnoc. Nebo kolikrát za den mají jíst, spát a jít na nočník, to je jejich první chronologie. Později pochopí, že týden má sedm dnů a jak po sobě následují, šest, že je jich všedních a sedmý sváteční. A že se ve svátek nedělá běžná práce, ale odpočívá se a tráví se čas s rodinou a Pánem Bohem. A že dvakrát za rok bývají svátky, Vánoce a Velikonoce. Vánoce že bývají v zimě, Velikonoce zjara, na podzim, že jsou dušičky atd. To všechno sice pochopí a zapamatují si to samy, ale přesto je dobré si s nimi o tom občas dětským způsobem popovídat a poučit je podle toho, jak je k čemu vhodná doba.

6. V historii a pamatování minulosti mají být cvičeny hned, jak se začíná rozvíjet jejich řeč, a to nejdříve jednoduchými a dětskými otázkami: „Kdo ti to dal? Kdes byl včera? Předevčírem?“ (U dědečka, u babičky, u tety atd.) „Co ti dali? Co ti slíbil dát strýček, když budeš chodit do školy?“ atd. Jiné věci si dítě pamatuje samo a přirozeně, co kde uvidí nebo uslyší, to mu uvízne v paměti, zvláště když je to zábavné. Jejich paměť si už však začíná shromažďovat svůj poklad, a tak je třeba dávat si pozor, aby nemohla sbírat nic jiného než dobré věci, užitečné k rozumnosti, ctnosti a zdravým vztahům. Věci, které tomu odporují, jim nemáme pouštět na oči ani do uší.

7. Základy ekonomiky či jakési orientace v domácím řádu můžeme pokládat hned v prvním a druhém roce, když začínají poznávat, kdo je máma, táta nebo chůva. Ve třetím pochopí, že otec a matka mají hlavní slovo v domácnosti. Ve čtvrtém a pátém se mohou naučit péči o věci, aby znaly své oblečky a věděly, které jsou pro všední den a které sváteční, a přestaly je ničit a špinit, rozdírat a ošoupávat. Dále snadno pochopí, k čemu jsou skříně, komory, sklepy, zámky a klíče: aby každý nemohl ke všemu. A další podobná pravidla domácnosti mají buď samy okoukat a dovtípit se, nebo jim o nich mají povyprávět rodiče, chůvy či jejich starší sourozenci. Přitom pomáhá, když se dětem všelijaké hospodářské věci předkládají formou hry. Dáváme jim na hraní panenky, panáčky, krávy, ovečky, autíčka, malé lopaty, vidle, stoličky, džbánky, misky atd. Takové drobnosti neslouží jen ke hře a hezké kratochvíli, ale máme je dětem dávat i proto, aby se cvičily v rozumnosti. Už maličkého je třeba vyučovat a otvírat mu oči na takových maličkých věcech, aby pak nebyl neschopný v těch větších.

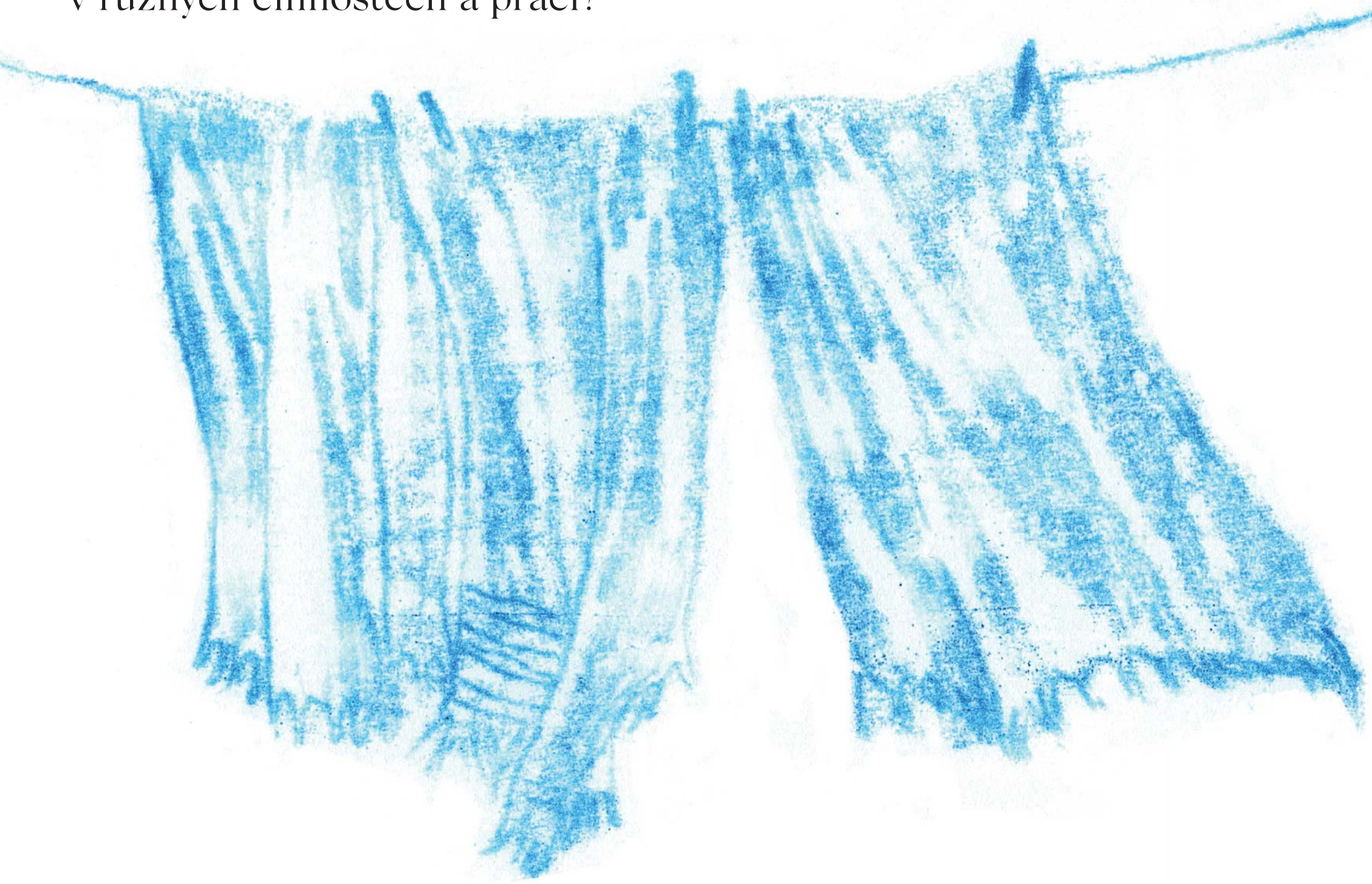
8. Jejich politika v tomto úvodním věku může být samozřejmě špatná. I když slyšely, že se někomu říká pan ředitel, úředník, starosta atd., jde o věci mimo jejich chápání a nezůstane to v nich; a ani není třeba je k tomu nutit. Ale aspoň to se dá ovlivnit, aby se naučily základům politického jednání: Mohou pochopit (což se týká i mravů), komu mají být poddáni, komu mají věnovat pozornost a na koho mají brát ohledy, aby dokázaly rozumně bydlet v jednom domě s otcem, matkou i případnými nájemníky. Jmenovitě, že když je někdo známý zavolá, mají se ohlédnout, zastavit a vyslechnout, co chce. Také když se jich někdo na něco zeptá, aby hezky odpovídaly, i kdyby to bylo v žertu. Rádi si s dětmi v tomto věku pohráváme a vesele si s nimi povídáme. Mají tedy být učeny, aby poznaly, když se něco míní žertem a kdy vážně, a podle toho věděly, kdy mohou vtip odbýt vtipem a kdy mají bez vtipkování udělat to, co se jim poroučí. Což se snadno naučí poznávat z tváře člověka, který jim něco žertem či vážně povídá nebo přikazuje – jen když si přitom budou jejich představení počínat rozumně, aby s dětmi nežertovali ve špatnou dobu a ve vážných věcech (třeba když je kvůli něčemu napomínají a trestají), a jindy se na ně (třeba v žertu) netvářili naštvane, nehněvali se a neprovokovali je. Tím dítě jen zmateme, takže neví, jak má čemu rozumět. Kdo chce mít rozumné dítě, musí s ním zacházet rozumně, ne aby z něho udělal šaška a hlupáka, který vůbec netuší, co se děje. Kromě toho brousí dětem vtip a rozum i vtipně složené bajky či pořekadla. Takové povídačky si vyslechnou raději než historické příběhy a snáz

si je zapamatují. A protože v takových rozumně složených přirovnáních se obvykle skrývá i nějaké mravní ponaučení, můžeme je dětem dopřát hned ze dvou důvodů: aby se jejich mysl v této době zabývala něčím zábavným a aby v nich pomaličku uvízlo i to, co se jim bude hodit později. Tolik o cvičení dětí v rozumnosti. Jen dodám, že ačkoli v tom všem mohou rodiče a chůvy dětem hodně prospět, ještě víc jim prospějí jejich vrstevníci, spolu děti; buď že si něco povídají, nebo si spolu hrají. Podobný věk dětí s sebou přináší i podobné povahy a myšlení. Nejsou mezi nimi příliš velké rozdíly v inteligenci, není mezi nimi žádné panování, nucení, strach ani stydlivost, ale naopak rovnost, láska, otevřenost, svobodné dotazování i odpovídání na všechno, co přijde. Toho všeho se nám starým, když chceme zacházet s dětmi, už nedostává a tento nedostatek bývá na překážku. Ať tedy nikdo nepochybuje, že dítě dokáže dítěti nabrousit rozum lépe než jiní. Z toho důvodu nemáme dětem jen dovolovat setkávání a společné hry, ale přímo je k tomu vést. Jen musíme dát pozor, aby se k nim nepřidali nějakí špatní kamarádi, z toho by bylo víc škody než užitku. Čemuž ale mohou rozumní rodiče, kdyby u sousedů viděli neposlušné, drzé děti, snadno předejít a zabránit svým maličkým, aby se s takovou sebrankou stýkaly.

VII.

Jak se mají děti cvičit v různých činnostech a práci?

Děti rády a bez ustání něco podnikají, protože mladá krev nedokáže tiše stát, což je dobře a nemá se jim v tom bránit, ale naopak se starat, aby měly vždycky co na práci. Ať jsou jako mravenčci a neustále se kolem něčeho hemží, něco nosí, tahají, sestavují a skládají. Jen jim musíme pomáhat, aby si počínaly rozumně, ukázat jim vše na příkladu, i kdyby šlo o drobnosti (nic jiného je zatím stejně nenaučíme), a nemáme se stydět si s nimi pohrát. O aténském vládcí Themistoklovi se píše, že k němu jednou zavítal jistý mladík a našel ho v pokoji, jak jezdi se synem na tyči jako na koni. Velmi se divil, že si tak slavný muž počíná dětinsky a hraje si s dítětem. On ho prosil, aby to nikomu neříkal, dokud nebude sám mít děti. Prý až bude sám otcem, snáz pochopí otcovskou náklonnost k dětem a přestane se pohoršovat nad tím, co dnes považuje za dětinskost.

Když děti od někoho něco odkoukají a snaží se dělat totéž, přejme jim to. Některé věci jsou však nebezpečné (jako krájení nožem, smažení na ohni atd.) a jiné by v dětských ručkách mohly dojít k úhoně (jako sklenice, knihy atd.). Takže bude vhodné mít pro ně místo skutečného nádobí nachystané hračky: olověné či tupé nože, dřevěné sekerky a meče, staré a nepotřebné nebo dětské, kartonové knížky, dřevěné bubny, trubky, koně, malá autíčka, sáňky, kostky, domečky a cokoli podobného. S takovými věcmi ať si klidně hrají a cvičí si tělo ke zdraví, mysl k rozumnosti a tělesné údy k hbitosti a mrštnosti. Děti si také rády stavějí a lepí domečky z bláta, z větviček a z kamene, což jsou základy a předstupeň architektury. Zkrátka, s čímkoli neškodným si děti chtějí hrát, to je pro ně dobré a je lepší jim v tom spíš pomáhat než překážet. Vždyť čím jiným se mají zabírat? A zahálka je škodlivá pro tělo i mysl.

Když pak půjdeme po jednotlivých letech, v prvním roce bude jejich řemeslem, aby se naučily otvírat ústa pro jídlo, držet hlavičku, hýbat očima, brát něco do rukou, sedět, stát atd. Toho všeho však spíš dosáhnou přirozeně než nějakým cvičením a neměli bychom je do ničeho tlačit, ale o všem neobvyklém se radit s dětským lékařem. Ve druhém a třetím roce jim už bude mechanika platnější. V té době pochopí, co to znamená běhat, skákat, točit se, hrát si s něčím, nalévat či přelívat vodu, foukat něco, přenášet něco z místa na místo, zvedat, pokládat, bořit, stavět, otáčet, navinout, rozvinout, narovnat, zlomit, krájet atd.

Což se jim má podle příležitosti dovolovat a něco i ukazovat.

Čtvrtý, pátý a šestý rok bude plný práce i různých činností, jak to také má být. Není dobré znamení, když dítě příliš tiše sedí a chodí. Spolehlivou známkou zdravého těla a bystré mysli je neustále běhat a pořád něco dělat. Takže jak už jsme říkali, přejme jim to a pomáhejme jim ve všem, co dělají, aby to bylo rozumné a hodilo se to k dalším, vyspělejšími činnostem v jejich budoucím životě.

Hned v této mateřské škole mají být děti uvedeny i do malování a psaní, a to třeba hned ve třetím či čtvrtém roce, podle toho, jak má kdo všímavou a zvědavou mysl. Jmenovitě tím, že jim dáme do rukou pastelky, aby si dělaly tečky, čárky, háčky, kličky, křížky a kolečka, jak chtějí. Také jim to můžeme pomalu ukazovat na příkladech, ale všechno jen formou hry a zábavně. Tímto způsobem se naučí držet tužku v ruce a udělat pár tahů a pochopí, co je to tečka, čára nebo kolečko atd. Což pak bude pro učitele jistě výhodou.

Když přejdeme k duševním činnostem, dialektika zatím nemůže být jiná než přirozená a osvojená zvykem. Jak a v čem užívají rozum ti, s nimiž děti bydlí, dobře či zle, tak se to od nich naučí. O tom se tu nemusíme příliš rozepisovat.

Základy aritmetiky mohou získat už ve třetím roce, když začínají počítat nejdříve asi do pěti a pak až do deseti, nebo to aspoň umí zřetelně odříkat, i kdyby ještě nerozuměly, co to znamená. Potom začnou samy od sebe chápat, k čemu počítání je. Ve čtvrtém, pátém a šestém roce bude stačit, když se naučí pořádně počítat do dvaceti a dokážou bez problému určit, že sedm je víc než pět, patnáct víc než třináct atd. Nutit je dál do aritmetiky (a chtít je obtěžovat sčítáním, odčítáním atd.) je zbytečné, protože naše mysl nic nechápe tak těžko jako počty.

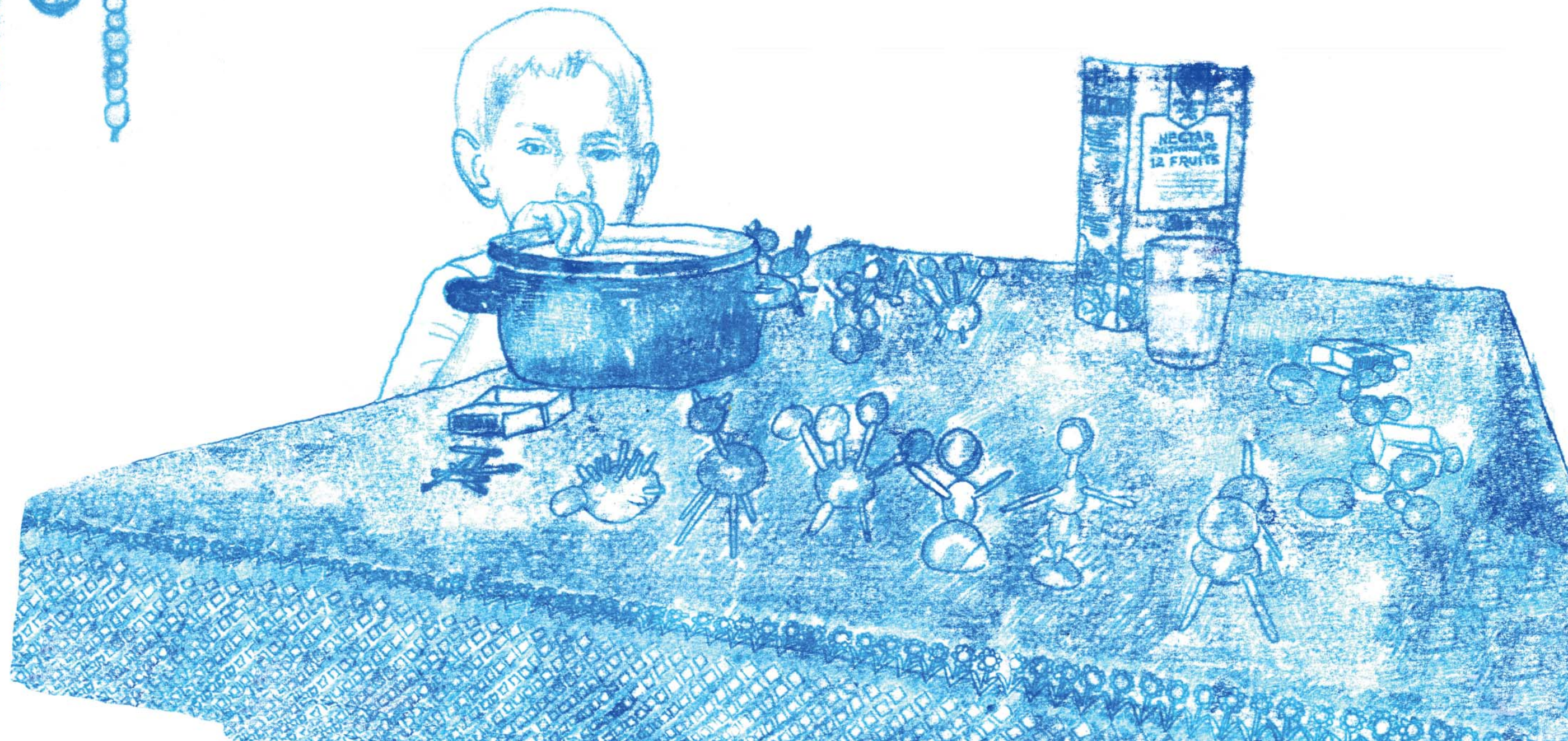
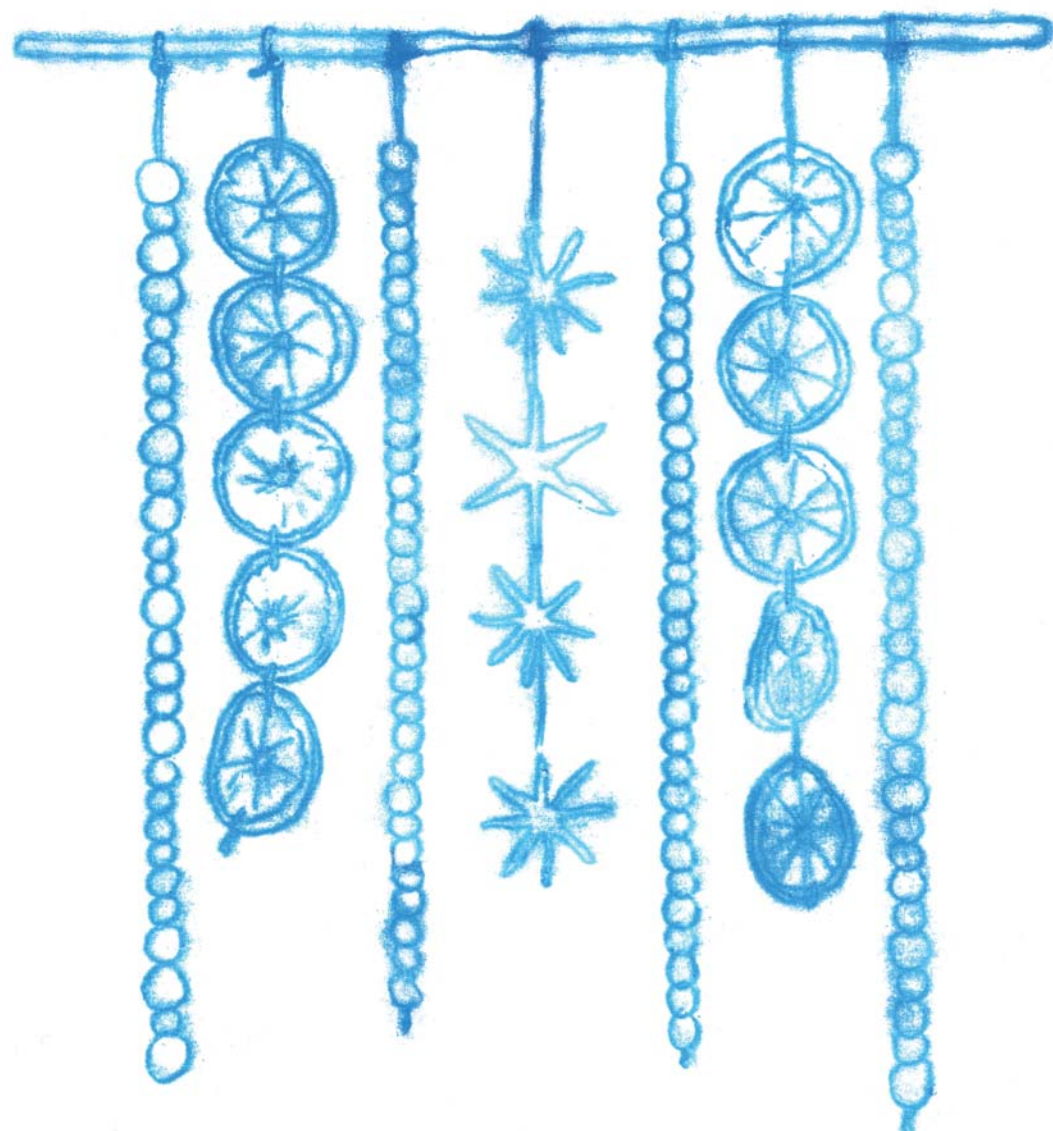
Geometrii začnou rozumět asi ve druhém roce, kdy pochopí, co je velké a co malé, a potom, čemu se říká krátké či dlouhé, široké či úzké. Ve čtvrtém roce jim prospěje, když budou znát rozdíly mezi tvary, tj. co je kolo, čára, čtverec atd. A nakonec i jména známějších měrných jednotek jako metr, kilometr, kilogram, litr atd., a cokoli dalšího, co se někde samy naučí. Tak se brzy začnou samy pokoušet měřit, vážit, porovnávat věci mezi sebou.

Hudba je pro nás nejpřirozenější. Jak se dostaneme na svět, hned si zpíváme písničku o pádu v ráji: a, á, é. Nářek a pláč je naše první hudba, ve které se dětem nedá zabránit a ani by to nebylo dobré (i kdyby to šlo), protože to pomáhá ke zdraví. Dokud totiž nemohou jinak hýbat tělem a procvičovat ho, právě tím se čistí a udržují plíce. V prvním roce už se dětem začíná líbit i opravdová hudba, zpívání, hraní, halekání, břínkání, zvonění, bití hodin, hra na hudební nástroje. Proto je dobré jim to dopřávat, aby si jejich uši i mysl zvykaly na melodii a harmonii. Ve druhém roce se dětská muzika většinou také musí spokojit jen s posloucháním. Takže když se zpívá před jídlem nebo při modlitbě, ať se to děje v přítomnosti dětí a pomůže se jim, aby to všechno pozorovaly. Kromě toho bude stačit, když někdo občas před dětmi zahraje na nějaký nástroj nebo je vezme s sebou na nějaký dětský koncert, nebo do kostela, kde zpívá celé shromáždění. Ve třetím roce už pro některé není nemožný ani zpěv. U pomalejších dětí to ještě můžeme odložit a řídit se tím, co jsme si řekli o minulém roce. A v tomto roce lze přidat písňalku, buben, dětské housličky atd., aby si děti zvykly pískat, bubnovat či drnkat, a tím si cvičily sluch v rozeznávání různých zvuků.

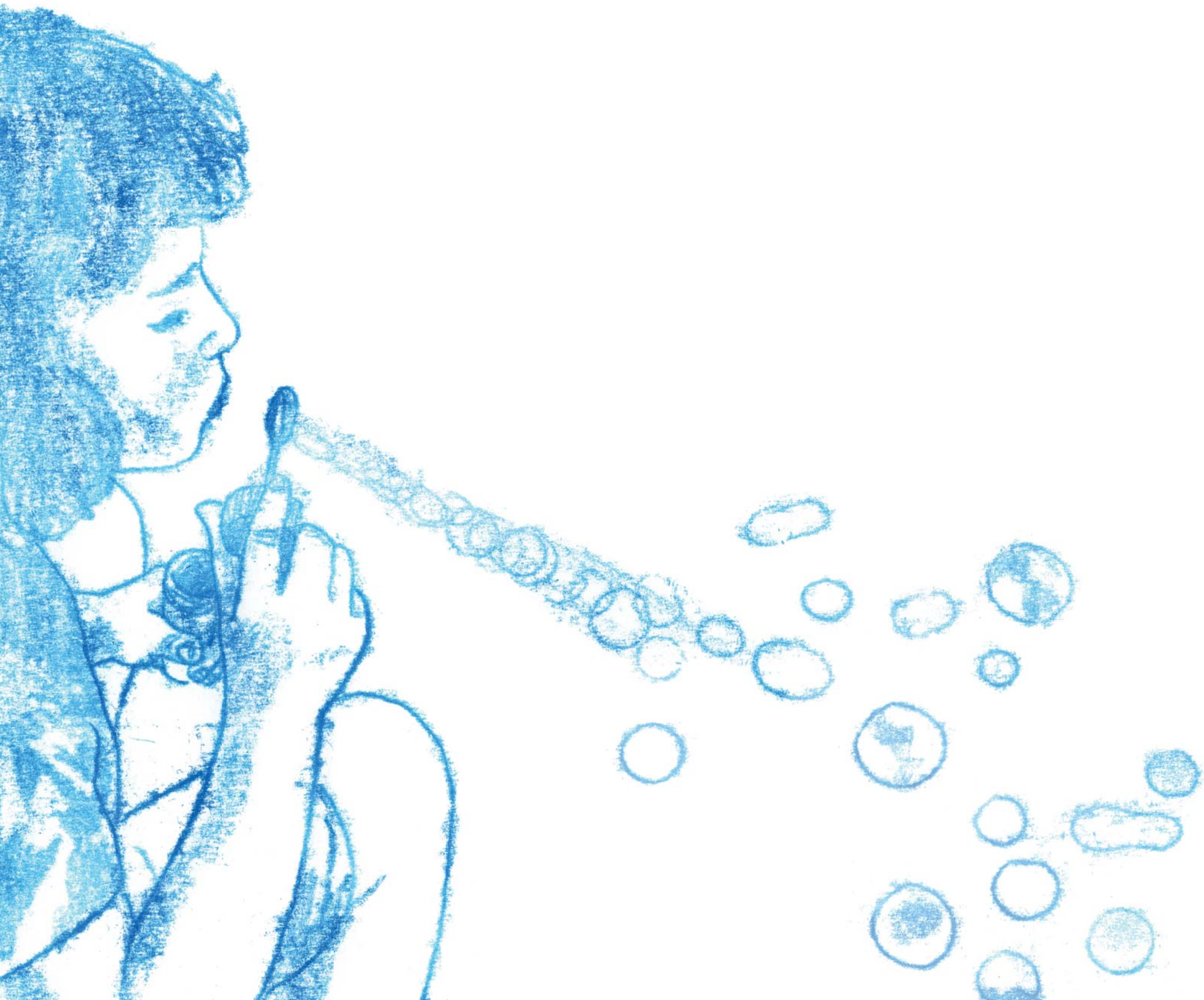
V pátém roce (jestli se s tím nezačalo už ve čtvrtém) bude správný čas, aby začaly otvírat svá ústa ke zpěvu. Můžeme je tedy po modlitbě naučit zazpívat krátký chvalozpěv (nebo ukolébavku, lidovou písničku), třeba jen veršík. A až budou umět ten (třeba i za měsíc nebo dva), přibrat druhý. Zase asi po měsíci můžeme při ranní modlitbě přidat další a brzy potom večerní veršík.

To vše a ještě víc mohou rodiče a pěstouni snadno vštípit dětem do mysli, když s nimi chvilku pobudou večer po práci nebo po obědě a zazpívají si s nimi. Jejich paměť je postupně větší a hbitější než dřív i toho víc chápou a díky rytmu a melodii jim to jde snáz a příjemněji. Čím víc toho budou umět, tím víc se jim to bude líbit a dál rozhojní Boží chválu z úst nemluvnat.

VIII.

Jak mají být děti cvičeny ve výmluvnosti?

To hlavní, čím se člověk liší od zvířat, je rozum a řeč (první věc máme pro svou vlastní potřebu, druhou pro své bližní). Proto je třeba o obojí pečovat, aby měl člověk co nejbystřejší mysl – a z myslí vycházející činnost všech údů – i jazyk. Ukažme si tedy, jak podporovat a upevňovat dětskou mysl v poznání i v pohotovosti ke každému dílu, a pak připojíme ještě pár poznámek o formování jazyka – jak a kdy mohou začít s gramatikou, rétorikou a poetikou.

Gramatika se u některých dětí objevuje ještě před dovršením půl roku, ale obvykle k tomu dochází až na konci prvního roku. Jmenovitě jde o to, že se jim už v pusince začínají tvořit první hlásky a slabiky jako á, é, í, ha, ba atd. V druhém roce už bývá pokročilejší a děti se snaží pronášet i celá slova. Obvykle jim nejdříve opakujeme slovíčka, která se snadno vyslovují, jako tata, mama, papa atd., což má své opodstatnění. Přirozenost nám velí vždycky začínat od jednodušších věcí a pro jazýček, který se teprve začíná ohýbat, je těžké až nemožné říkat otec, matka, jíst, pít atd. tak jako my dospělí, proto se sluší jim dopřát jednodušší slůvka. Ale jak už si jazyk trošku rozhýbají, je škoda se s nimi příliš mazlit

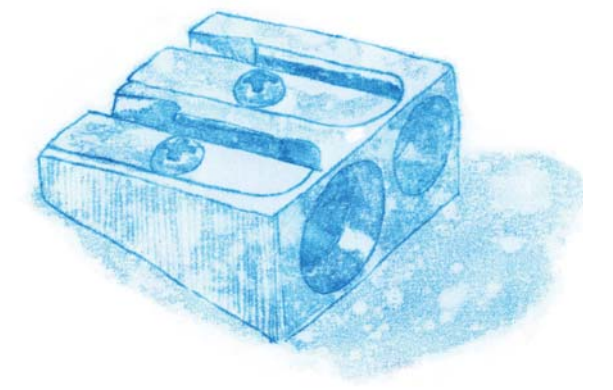
a učit je mluvit třeba bez r, ř, k atd., jak to někteří lidé dělají a dovolují svým dětem do kdoví kolika let říkat blána, bzísko, toláč místo brána, bříško nebo koláč. A když se pak už mají učit něčemu pokročilejšímu, učí se teprve mluvit a napravovat to, co se předtím naučily kazit. Proč by tedy neměla matka, sestra či chůva formou hry a zábavy pracovat s dítětem, které už umí pořádně otvírat ústa, aby se učilo dobře, správně, důkladně a zřetelně vyslovovat hlásky a slabiky – buď ve slovech (ale nejdříve kratších jako rada, hora, pár, řeka, záře, řeč atd.), nebo třeba nejdříve jen samotné hlásky a slabiky er, ká žet, čé, eř atd.? To je jejich gramatické cvičení v tomto roce, které můžeme prodloužit až do třetího roku – a někdy musíme, když je někdo opožděný.

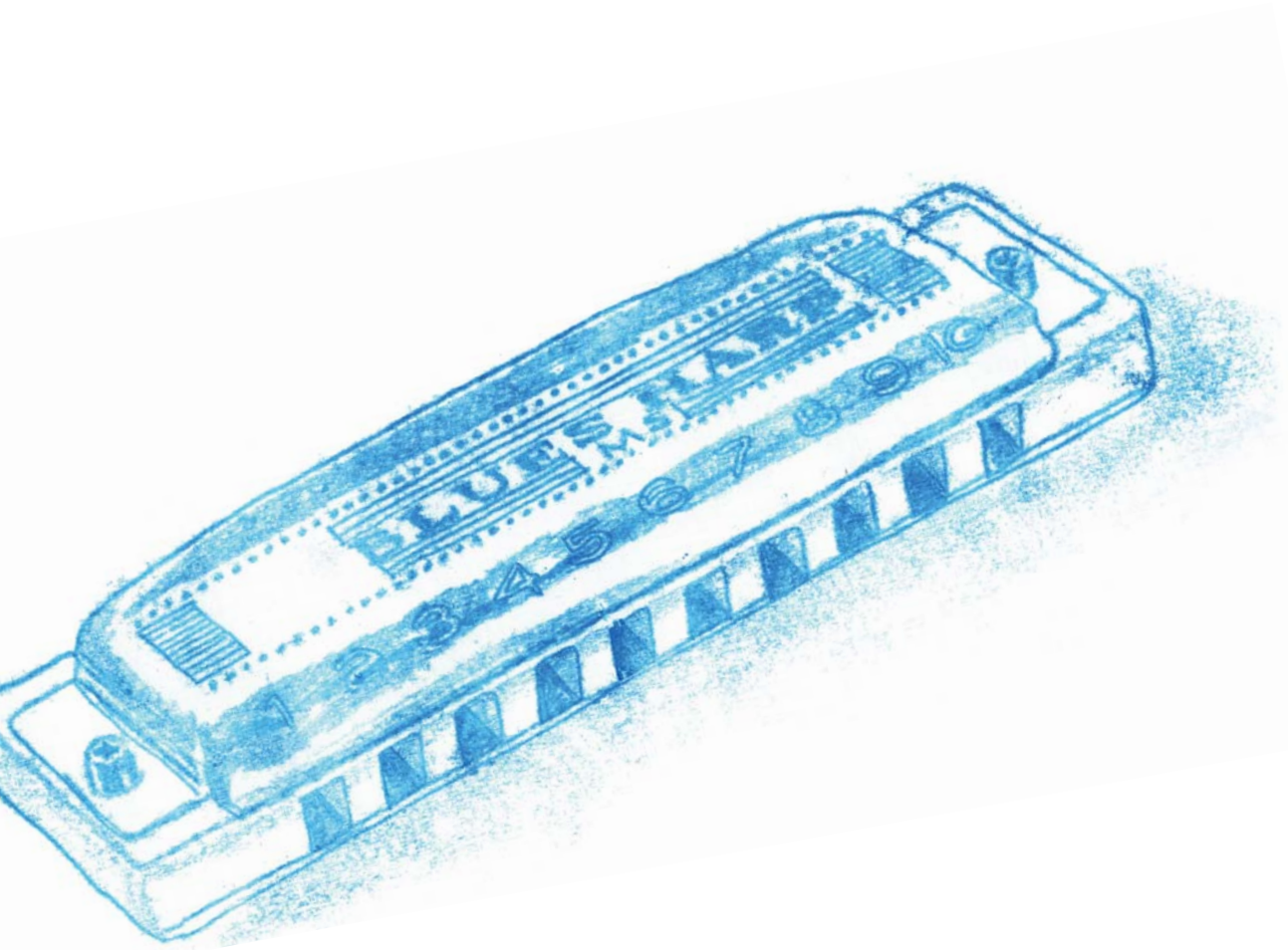
Ve čtvrtém roce se také můžeme snažit o dobrou melodii řeči. Ale to většinou přijde samo. Jakou výslovnost děti slyší, na takovou si zvyknou. V pátém a šestém roce jim bude rychle přibývat slov i myšlene. Jen je musíme neustále cvičit, aby se učily správně pojmenovávat to, co mají na sobě, co vidí v domě a čím se zabývají. Proto jim máme často klást otázky: „Co je to? Co to máš? Co děláš? Jak se tomuhle říká?“ atd. Přitom

musíme vždy dbát na to, abychom je přiměli ke správné výslovnosti. O nic víc tu zatím nejde. K takovému jasnému a hbitému vyslovování jim pak pomůžeme formou hry. Například: Kdo lépe (či rychleji) odříká: „Petře, nepřepepřuj pepřem pepřeného vepře.“ Nebo: „Zaželezilo-li se železo či nezaželezilo?“ Nebo řekni: „Nabuchodonozorova noha.“ A cokoli podobného.

Rétorika má své počátky také hned v prvním roce a začíná se s ní od její druhé části, totiž od gest. V tomto věku totiž rozum a řeč stále ještě pořádně nezakořenily, a tak míváme ve zvyku seznamovat děti s různými věcmi pomocí gest a posunků. Něco bereme, pokládáme, pak zase zvedáme, ukazujeme jim to, smějeme se na ně atd., a tím vším se je snažíme přimět, aby se na nás na oplátku taky podívaly, zasmály se, podaly nám ručičku, přitulily se k nám. A tak se dřív učíme dorozumívat gesty než pomocí řečí, jak se to musí dělat i s němými a hluchými lidmi. Tvrdím, že už v prvním roce, a určitě ve druhém, můžeme dítě naučit chápat, jak vypadá veselá tvář a jak rozhněvaná, kdy hrozíme prstem a kdy je přivoláváme rukama, co znamená přikyvování hlavou a co odstrkávání rukou pryč od sebe atd. Dítě to všechno snadno pochopí a je to dobrý základ actionis rhetoricae.

Někdy ve třetím roce začnou kromě gest chápat i řečnické obraty a napodobovat je – někdy s dotazy, někdy s podivem, občas mlčky atd. Přenesené významy (tj. slova a jejich smysl a zaměňování jednoho za druhé) nebudou moc chápat, když se teprve učí rozumět základnímu významu slov.

Ale když něco z toho uslyší v pátém či šestém roce od svých vrstevníků či od chůvy a jiných příslušníků domácnosti, také se v nich něco uchytí. Ale není třeba se o to nijak starat, ani aby tomu rozuměly, ani aby něco z toho uměly. Na takové vyšší věci (ozdoby řeči) je ještě dost času. Připomínám to jen proto, abych ukázal, jak se kořeny všech dovedností tvoří v dětech už od mala (ač si to někteří nemyslí). A že když se s rozumným tvorem jedná rozumně, není pak nemožné ani obtížné na tomto základě dál stavět.

Podobné je to i s poezií (což je schopnost vázat a skládat řeč ve verších): její počátky můžeme najít již v začátcích řeči, protože jakmile dítě začne rozumět slovům, hned začne mít potěšení z harmonie a rýmů. Takže když dítě někde upadne nebo narazí, ublíží si a pláče, moravské maminky ho utěšují těmito rýmy: „Panca, lanca, kus mazanca, kdyby to robě sedělo, toho by nemělo.“ A české: „Kůta lysá, kdes běhala? Do kuchynky. Cos tam měla? Tři buchynky. I hle, kdyby děťátko sedělo, toho by nemělo.“ A dětem se to tak líbí, že se nejen snáz utiší, ale dokonce se i rozesmějí. V Čechách také tleskají dětem ručičkami a zpívají přitom: „Paci, paci, pacičky, dal nám Pán Bůh ručičky, aby nožičky běhaly a ručičky dělaly“ atd. A je krásně vidět, že se to dětem líbí, takže jim to máme dopřát a vycházet vstříc jejich přirozené slabosti. Ve třetím a čtvrtém roce bude dobré, když přibudou další rýmy, které budou maminky formou hry přednášet dětem. Nejen aby je utěšily, ale aby jim verše uvízly v paměti a přišly jim vhod později. Když například kolébají roční či dvouleté dítě, můžou mu zpívat:

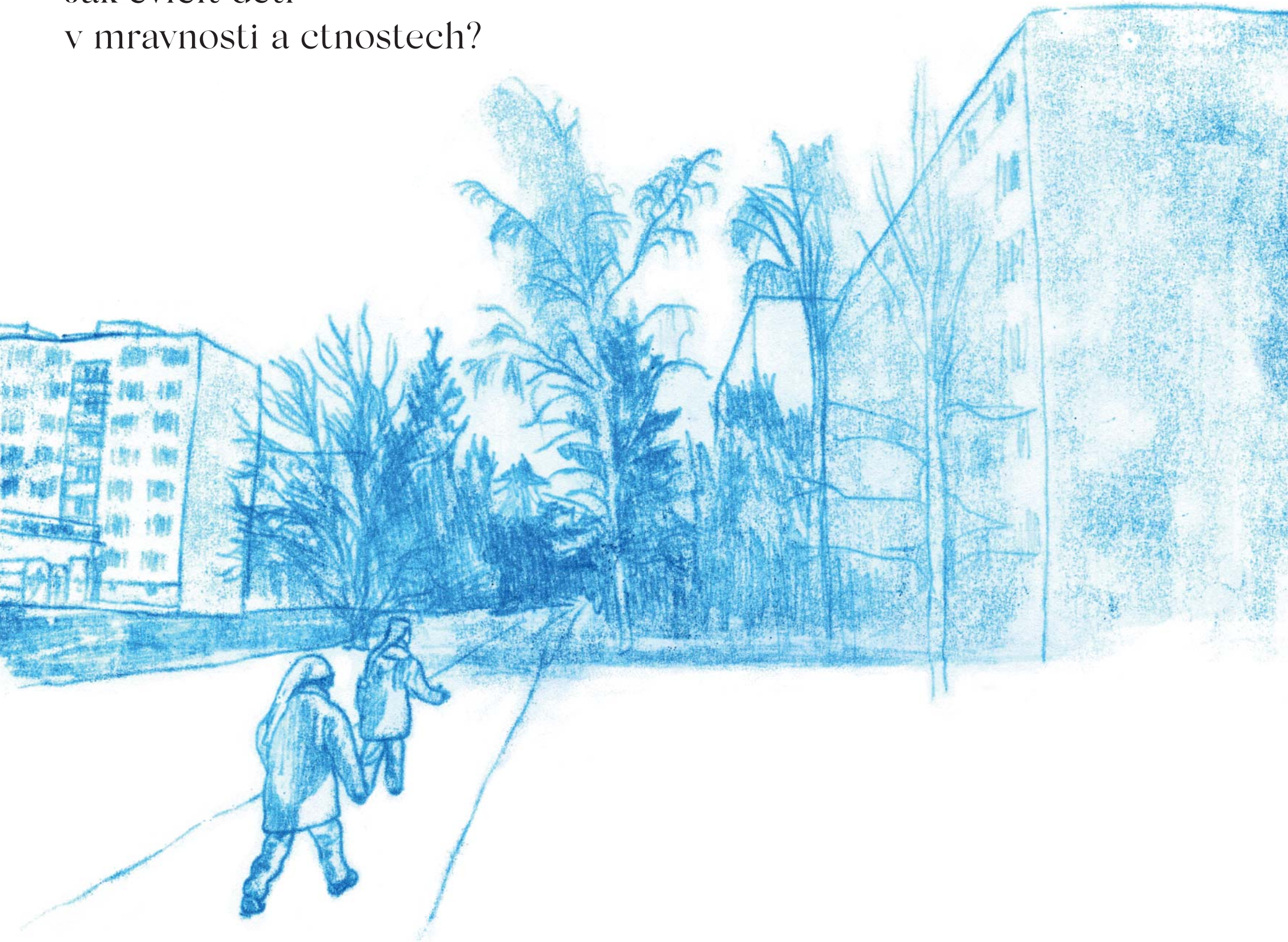
*Spi, mé milé poupě, spi malé holoubě,
spi mi dobrou chvíli, hodinu, tři, čtyři, děťátko.
Anděl Boží z nebe opatruj mi tebe,
abys čistě spalo, ve zdraví zas vstalo, děťátko.
Ve čtvrtém, pátém, šestém roce budou v poezii
prospívat, když se začnou učit nazpaměť různé
básničky. Na těchto základech tedy musíme sta-
vēt dětskou poezii: aby uměly pár rýmů a veršů
a začínaly chápat rozdíl mezi takovým vázáním
slov a obecnou prostou řečí.*

Tolik o výmluvnosti, jak daleko v ní můžeme do-
vést šestileté dítě a jakými fázemi zhruba projít.

IX.

Jak cvičit děti v mravnosti a ctnostech?

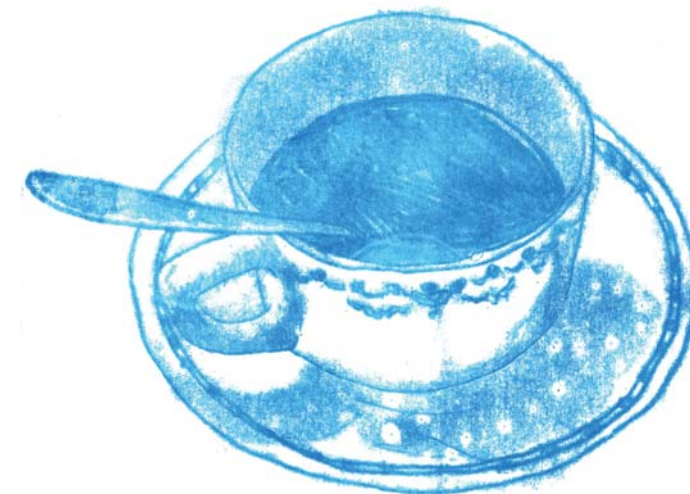
O vnějších ctnostech, které bychom měli dětem především vštípit, jsme si řekli v kapitole IV. Nyní si ukážeme, jak to opatrně dělat, aby to k něčemu bylo. Jak vyučovat tento slabý a ještě nerozumný věk takovým zvykům? Odpovídám: Oč snazší je ohnout malý stromček a přimět ho, aby rostl tak a tak, než již odrostlý strom? Podobně můžeme vést děti k tomu všemu mnohem snáz v prvních šesti letech, než později, jen když k tomu použijeme správné prostředky jako:

1. Pevné příklady vychování a ctností,
2. Včasné a rozumné poučování,
3. Mírné trestání.

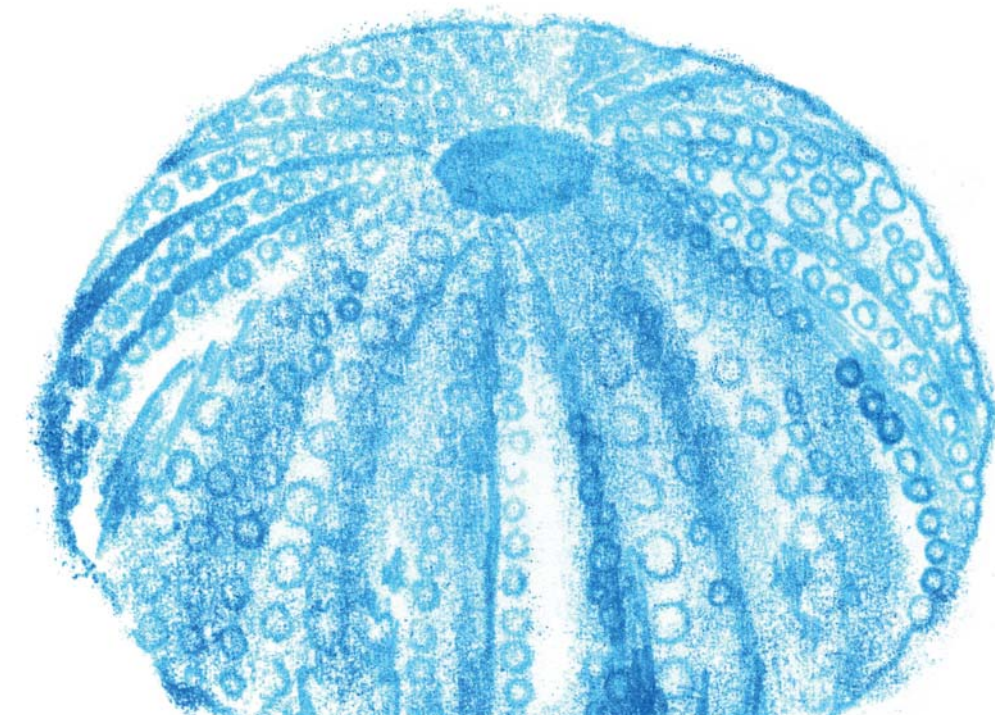
Dítě potřebuje dobré a pevné příklady, protože Pán Bůh dal dětem opičí povahu, touhu zkusit všechno, co vidí dělat druhé. Takže i kdyby se mladému člověku nikdy nic nepřikazovalo ani neoznamovalo, jakmile uvidí a uslyší, co dělají druzí, zvykne si to dělat podobným způsobem, to nám potvrzuje spolehlivá zkušenost. V domě, kde s námi bydlí děti, si tedy musíme dát velký pozor, aby se tam nedělo nic v rozporu se zde uvedenými ctnostmi, ale aby všichni dbali na střídmost a dobré způsoby, brali ohled na druhé, byli poslušní, pravdomluvní atd. Kdyby se to úplně podařilo, jistě by už k vyučování nebylo třeba tolik slov ani by nemuselo být tolik trestů. Jenže i sami dospělí častokrát a mnohokrát překročí čáru, a tak není žádný div, že se mladí chovají podle toho, co u nich vidí.

Také je přítom třeba poučování, které se má dítě rozumně a včas. Správný čas, kdy je třeba o něčem poučit slovy, je tehdy, když na něj příklad zjevně nepůsobí nebo se snaží něco dělat podle příkladu druhých, ale nejde mu to. V takové chvíli je třeba říct: „Takhle, hele. Dívej se, jak to dělám já, nebo jak to dělá táta, máma atd. Nedělej to, ostudo! To bys nebyl hodný.“ Atd. Chtít je podrobněji vyučovat a dělat jim nějaké kázání nebude k ničemu, ještě na to není vhodná doba. Někdy je nutné připojit i tresty, aby se lépe uchytily dobré příklady a napomenutí. Ty mají dva stupně: První je okřiknutí, když dítě dělá něco nevhodného, ale opatrně, ne aby se vyděsilo, jen trošku leklo a začalo si dávat pozor. Přitom ho můžeme také potrestat slovy, poučit a napomenout, aby to už nedělalo, a to i s varováním. A pokud dojde k nápravě, je dobré dítě hned na místě nebo po chvíli zase pochválit. Rozumnými výtkami a pochvalami se velmi mnoho zmůže u dětí.

Když to nestačí, druhý stupeň trestu je dítě plácnout, aby si vzpomnělo, co má dělat, zastydělo se a dávalo si už pozor. A tady nemůžu nezana- dávat si na opičí a oslovskou lásku některých rodičů, kteří dětem všechno dovolí a nechávají je vyrůstat bez řádu. „Ať si děti dělají, co chtějí, pobíhají, utíkají, pláčou, šklebí se, křičí, broukají si, vztekají se či vzpouzejí. Zkrátka, chovejte se, jak chcete, všechno je v pořádku a dítě vždycky zůstane milým dítětem. Neměli bychom ho zbytečně provokovat, je to ještě dítě a nechápe to.“ Ty sám jsi nerozumné dítě! Vidíš-li u dítěte nerozumnost, proč mu nepomůžeš k rozumu? Vždyť se nenarodilo k tomu, aby z něho vyrostlo tele nebo oslátko, ale rozumný tvor! Nevíš snad, co říká Písmo, že v srdci chlapce sice vězí pošestilost, ale trestající hůl ji od něho vzdálí (Přísl. 22,15)? Proč ho raději necháváš v přirozené pošestilosti, než abys mu od ní pomáhal milým, zdravým a včasným kázněním? A nevěř tomu, že dítě ještě nic nechápe. Jestli chápe, co je zlobit, vzpouzet se, vztekat se a osopovat, nafukovat pusu, kroutit rty, stavět se na odpor atd., jistě velmi snadno pochopí, co je to rákoska, k čemu slouží a co má zajistit. Ne v dítěti, ale v tobě, neopatrný rodiči, není dostatek rozumu, takže nechápeš a nechceš pochopit to, z čeho bys měl prospěch ty sám i tvé dítě. Kde jinde se to bere, že mnoho dětí pak vzdoruje svým rodičům a mnoha způsoby je trápí, že si nezvykly mít před nimi úctu? Pravdivě se říká, že kdo vyrostle bez bázně, ten zestárne bez studu. Vždyť musí

platit, že hůl a domluva dávají moudrost, ale bezuzdný mladík dělá ostudu své matce. Když rodiče tyto rady neposlouchají, jejich děti jim většinou nepřinesou odpočinek a potěšení, ale hanbu, stud, trápení a nepokoj. Často slyšíme: „Mám zlé, neposlušné, drzé děti.“ Ale jaký div, že každý sklízí, co zasal? Nasel jsi jim do mysli paličatost a chceš sklízet ovoce poslušnosti? Takhle to nefunguje. Neroubovaný strom nemůže nést naroubované ovoce. O to ses měl starat dřív, dokud byl stromek mladý, dokud se dal roubovat, ohýbat, narovnávat a napřimovat, a nebyl by vyrostl tak nakřivo. Ale protože tolik lidí zanedbává výchovu, nedivme se, že všude vyrůstá svévolná, divoká a zlá sebranka.

Sem ovšem patří i přecitlivělí rodiče, kteří se na děti nedokážou ani kysele podívat a spíš se bojí oni dětí než děti jich. Takoví lidé někdy bývají hodní a chtěli by všechno napravit jen laskavým napomínáním, ale nikdy nesáhnou k tresťům, jenže bez nich to nejde. Rozumně prohlásil jeden mudrc, že i kdyby dítě bylo anděl, stejně potřebuje metlu. Zdalipak nebyl Ělír sám zbožný? A nenapomínal snad zbožně své syny? Ale nepostaral se o skutečné potrestání, a tak se mu nevydařilo. Svou přehnanou měkkostí si způsobil mnoho zármutku a nakonec přivolal na svůj dům zlo a zavinil jeho vyhlazení. Geilerus pro takové lidi nepostavil špatnou sochu: děti, jak se rvou a bodají do sebe noži, a otce, který před nimi stojí se zavázanýma očima.

Nyní bychom si řekli něco o dříve zmíněných ctnostech a jak v nich děti rozumně, citlivě a postupně cvičit.

1. Na prvním místě je střídmost, protože je základem zdraví a matkou všech ostatních ctností. Tě si navyknu, když se jim bude jídlo, pití i spánek dopřávat jen podle potřeby. I zvířata, která se řídí jen podle přirozených instinktů, dbají na střídmost víc než my lidé. Takže dětem se má

dávat najíst a napít a máme je ukládat k spánku jen tehdy, když je k tomu pobízí přirozenost, tj. když si všimneme, že mají hlad či žízeň nebo jsou ospalé. Nutit je k jídlu, k pití nebo ke spánku dřív je velký nerozum, natožpak do nich něco cpát a lít a nutit je k spaní proti jejich vůli, i když nemají chuť. Stačí jim vše odměřovat podle toho, jak a kdy o to požádá jejich přirozenost. Ale také je třeba dávat pozor, abychom se tuto přirozenost nesnažili oklamat, což se děje, když ústům dopřávají sladkosti a lahůdky. To jsou cestičky, kudy se do člověka vkrádá skutečný sklon k nestřídmosti – když si dopřává nad potřebu. Ač tedy neškodí dětem někdy dát nějaké lahůdky, je velmi škodlivé udělat jim z lahůdek běžné jídlo – jak pro zdraví (o čemž víc níže v kap IX), tak pro vychování. Samozřejmě, pokud máme dítě, které jí nebo pije jen velmi málo, přístup k němu se bude lišit.

2. V čistotnosti a dobrých způsobech můžeme položit základy hned v druhém roce, a to vedlením k co nejčistotnějšímu chování. Umývat jim ručičky před jídlem a pusinku po jídle apod. Ve druhém, třetím a dalším roce je naučme slušně jíst bez nimrání, mlaskání, vyplazování jazyka atd. a pít bez bryndání, prskání a neslušného hltání. S oblečením je také pomalu můžeme učit čistotnosti, aby se úmyslně nezabahnily, neumazaly a nezašpinily, jak to děti někdy nerozumně dělají a rodiče jim to také nerozumně všechno promíjejí.

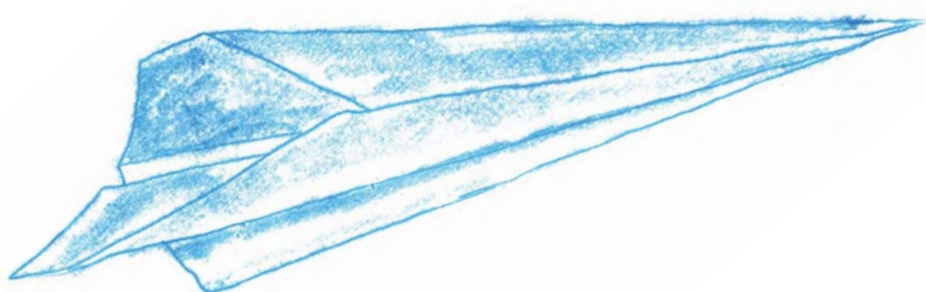
3. Být pozorní ke starším si zvyknou snadno, pokud budou cítit, že mají jejich opravdovou pozornost. Takže když se musí dítě někdy napomenout, někdy okřiknout a někdy plácnout, netrapte se tím, aspoň si dá příště pozor. Pravý opak je všechno dětem promíjet, jak to dělají, když svá dítěta milují až přehnaně. Milovat děti bezmezně je přirozené, ale neukazovat jim celou svou lásku je prostá opatrnost. Sírachovec jistě po zdravém zvážení napsal: „Nezkrocený kůň se stane neovladatelným, syn ponechaný sobě stane se tvrdohlavým.“ Je tedy lepší, aby mělo dítě bázeň a bylo trochu ostýchavé, než mu ukazovat celé své nitro a dávat mu tak záminku k nezávaznosti a svéhlavosti.

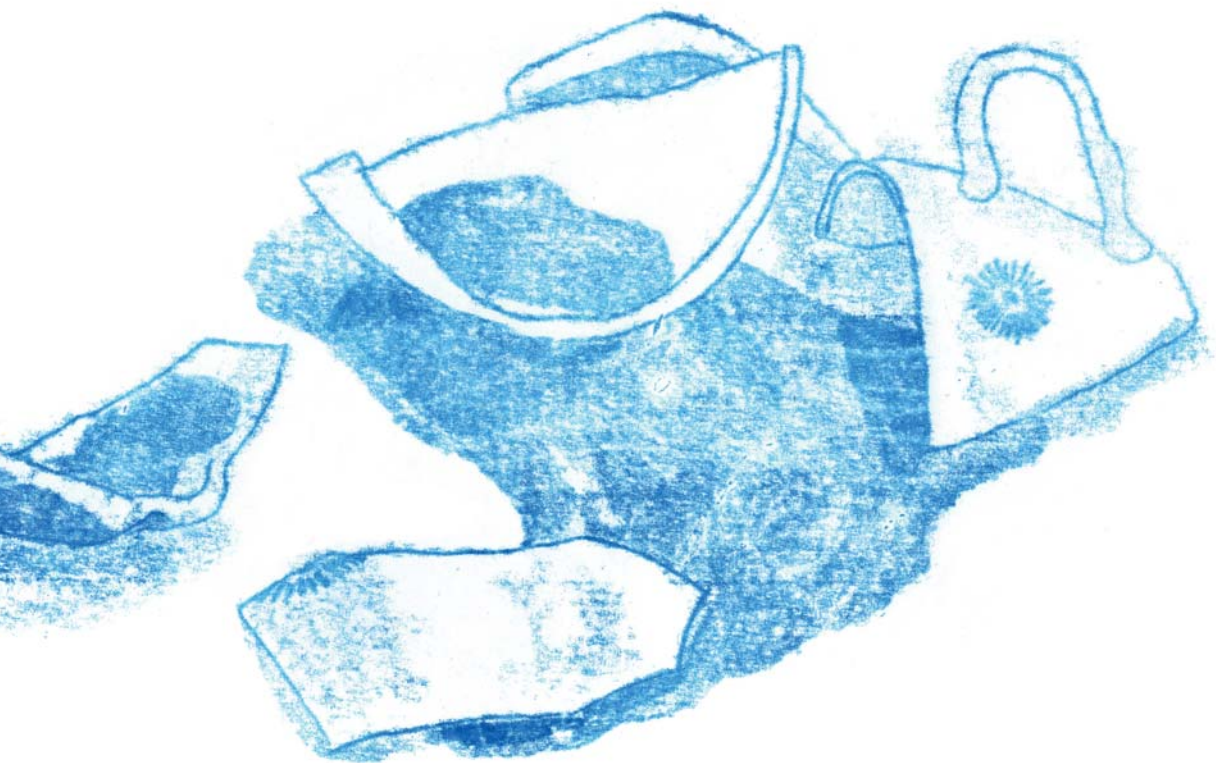
Je dobré nechávat je mluvit i k jiným lidem, zvláště ke starším, aby si všude (nejen rodičům na očích) zvykaly mít se na pozoru, a tím se v jejich srdcích budovala uctivost k ostatním. Hloupě se chovají rodiče, kteří nikomu nedovolí, aby se na jejich děti přísně podíval, a když jim někdo něco řekne nebo je napomene, začnou se o to třeba i přímo před dětmi hádat. Mladá krev se pak hned cítí jako na koni, nafoukne se a postaví si hlavu, tomu se tedy máme co nejpilněji vyhybat.

4. Také bude třeba je pilně cvičit ve skutečné poslušnosti, protože pokud se naučí potlačit svou vůli a dbát na vůli druhých lidí, bude to dobrý základ pro další velké ctnosti. Ani mladou révu a slabé štěpy nenecháváme, aby si rostly, kam chtějí, ale přivazujeme je ke kůlům, aby se k nim přimkly a snáz vyrostly do plné síly. A cožpak nevíme, že Terentius pravdivě prohlásil, že svévolnost dělá lidi horšími? Kdykoli tedy otec nebo matka řeknou: „Nech toho! Pojď sem! Sedni si! Dej to sem! Podej mi to!“, mají je také přimět, aby udělali, co jim bylo přikázáno. Kdyby snad chtěla vystrkovat růžky svévole a vzpurnost, dá se snadno vyhnat okřiknutím a rozumným potrestáním.

5. Dočetli jsme se, že si Peršané při výchově dětí kromě střídmosti dávali větší pozor na to, aby si zvykly mluvit pravdu. Nedělali to bezdůvodně, protože lživý jazyk, předstírání a faleš jsou u každého člověka odporné věci. Lhát je prý neotesaný zvyk a všichni lidé si ho mají oškřivřit, jak říká Plútarchos. Podobně i o Bohu Písmo říká, že zrádné rty jsou mu ohavností (Přísloví 12,22). Děti je tedy třeba přimět, aby nezapíraly, když udělají něco zlého, ale pokorně se přiznaly, a také aby si nevymýšlely. Proto Platón nedovoloval před dětmi vyprávět smyšlené historky a básně, ale chtěl je hned vést k opravdovému věcem. Nevím tedy, jak obstojí to, co mají někteří ve zvyku: navádět děti, aby když něco udělají, tak to zkusily hodit na jiné, a když se jim to podaří, dělaly si z toho legraci a smály se tomu. Jenže komu bude nakonec hůř než dítěti, které si zvykne pokládat lež za vtip, a tak si navykne lhát?

6. Spravedlnosti odporující touha po cizích věcech se v tomto raném věku ještě moc neobjevuje. Ale někdy se stává, že doma přímo před dětmi jeden druhému bere a schovává jeho věci nebo si dává stranou jídlo nebo neustále sahá na věci, které mu nepatří. Ať už se to děje z legrace, či doopravdy, děti to vidí a učí se témuž jednání. Jak už jsme si nejednou řekli, jsou to prostě opičátka a co vidí, to jim uvízne v paměti a začnou to také dělat. Proto mají chůvy a další lidé vyskytující se kolem dětí i v této věci dbát na čisté jednání.

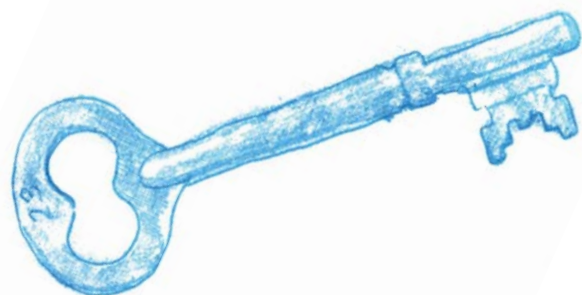
7. Že je zahálka d'áblův polštář, říkali už svatí otcové, a pravdivě. Koho totiž d'ábel najde nezaměstnaného, určitě ho hned sám zaměstná, nejdřív zcestnými myšlenkami a pak i zlými skutky. Opatrnost nám tedy káže nedovolovat člověku hned v mládí zahálet, ale neustále ho vést k práci, protože tím se zahrazují cestičky zlému pokušiteli. Ale práci myslím takovou, jaká být může, i kdyby nebylo nic jiného než hraní (jako že nemůže). Lepší je hrát si než zahálet, protože při hře se mysl vždycky něčím zabývá, a často se tím vyvíjí. A tak nebude těžké děti přimět k práci, když je i sama přirozenost vede, aby vždycky něco dělaly.

8. Dokud se děti učí mluvit, klidně jim dovolme žvatlat – co nejvíc a jak chtějí a mohou. Ale až se naučí mluvit, je také velmi potřebné učit je někdy mlčet. Ne, abychom z nich udělali němé panáky, ale spíš moudré lidi. Kdo pokládá umění mlčet za drobnost (říká Plútarchos), ten pramálo

chápe, protože rozumná mlčenlivost je počátkem velké moudrosti. Obě dvě věci (mluvení i mlčení) jsou základem i ozdobou veškerých společenských styků v celém našem životě – a už jen proto mají být takto spojeny hned u kořene, abychom se zároveň učili jednomu i druhému. Rodiče mají tedy učit děti mlčenlivosti: předně, aby se při modlitbě a během různých obřadů (doma či ve shromáždění) chovaly tiše, a nemá se jim přitom dovolit povykovat, pobíhat, vrtět se, povídat si ani pokřikovat. Také se mají učit mlčky poslouchat, když jim otec nebo matka něco vysvětlují, a snažit se porozumět tomu, co bylo řečeno. Druhou částí mlčenlivosti bude rozvážnost v řeči, aby si

předtím, než něco řeknou nebo odpoví na otázku, zvykly nejdřív uvážit, co a jak mají rozumně říct. Žvanit, co slina na jazyk přinese, se hodí leda pro bláznů, ne pro ty, z kterých chceme vychovat rozumné tvory. Ale jako vždy dodávám, že vše se má řídit podle toho, na co děti ve svém věku stačí a co chápou. Rozumní rodiče si na to jistě dají pozor.

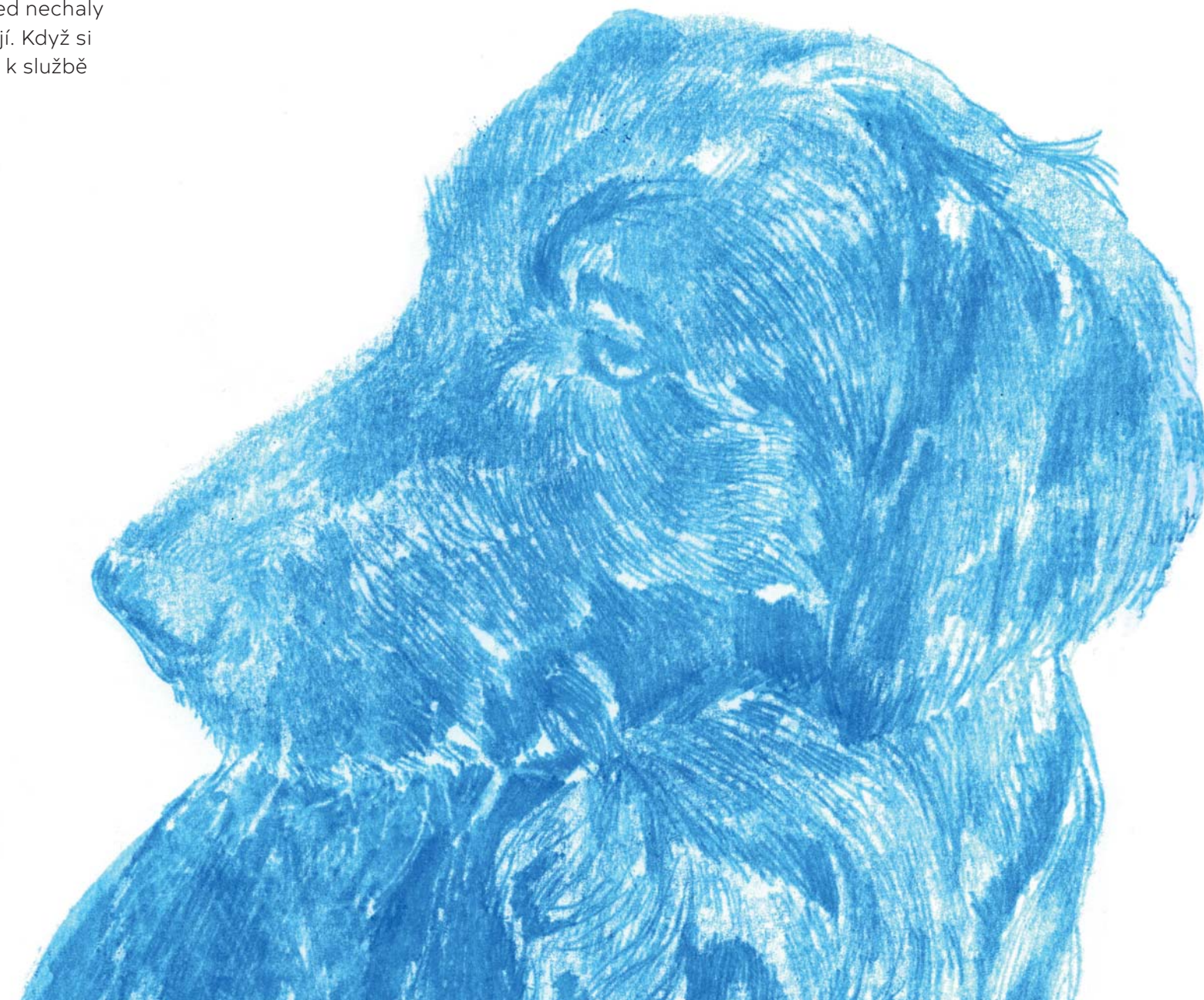
9. Dítě si také jakž takž navykne trpělivosti, když se upustí od přílišného rozmazlování. U některých se začínají už v druhém a třetím roce ukazovat dětské vášničky, které je nejlepší vyplet zmlada, podobně jako bodláčí mezi kvítím. U někoho se například objeví svévole a vzpurnost, že co si umíní, to chce mít, a klidně pomocí křiku. U jiného se ukáže hněvivost, vztek a mstivost, že sebou hází a tluče ostatní. To však není přirozená povaha, ale vyrůstající plevel, a tak mají mít rodiče a pěstouni dost rozumu a takové věci odstranit už u kořene. V tomto prvním věku se to snáz podaří a bude to účinnější než později, když necháme tytéž nečnosti zakořenit. Je hloupost říkat jako někteří lidé: „Je to jen dítě a ještě nic nechápe.“ Už jsme si ukázali, že nerozumný je především ten, kdo takhle mluví. Na zahradě nemůžeme vyplet neužitečné rostliny, hned jak vylezou ze země, protože je ještě pořádně nerozeznáme od osiva ani se nedají dobře uchopit. To je pravda, ale také je pravda, že s tím nemusíme čekat až do plného vzrůstu, protože potom kopřiva víc pálí, bodlák víc bodá a užitečné rostlinky mezitím slábnou a dusí se. Navíc, když už má neřest silné kořeny, hůř se vytrhává, a přitom se často poškodí i kořeny okolních rostlinek a uškodí se jim tím. Takže jakmile si všimneš plevele, kopřivy či bodláku, hned je vytrhni, a užitečné rostlinky porostou tím lépe. Když vidíš, že se dítě chce přecpávat nebo pít přes míru, mlsat moc medu, cukru či sladkostí, buď rozumnější než ono a nedávej mu to. Klidně s ním běž a dej mu něco jiného. Nevšímej si ani pláče – dítě si troš-

ku popláče, smíří se s tím a zvykne si a nakonec z toho vzejde skvělý užitek. Jestli se bude chtít vzpouzet, nevyhovuj mu, ale okřikni ho nebo pláčni a to, kvůli čemu křičí, dej stranou. Jistě brzy pochopí, že se má řídit podle tebe a ne podle toho, co ho zrovna napadne, a že má dělat, co se líbí tobě. K takovému vedení není příliš mladé ani dvouleté dítě. Je však třeba dávat si pozor, abychom ho nedráždili a nepopouzeli, tím bychom spíš způsobili, že se zatvrdí.

10. Cvičit děti ve službě nedá žádnou práci, protože se samy od sebe rády něčeho chytí. Jen jim v tom nesmíme bránit a naopak je máme poučit, jak to mají rozumně dělat. Otec nebo matka tedy mohou to, co by zvládli sami taky přikázat dětem: „Miláčku, podej mi to! Na, polož to na lavici! Dones to na stůl! Jdi, zavolej Pavla! Řekni Anně, ať jde dovnitř! Na, dej tomu muzikantovi peníze! Zajdi k babičce, řekni dobrý den, a že se ptám, jak se mají, pak se hned vrať.“ Vše podle věku a způsobilosti. Také bude třeba je cvičit v pohotovosti, aby na příkaz hned nechaly hraní i jiných věcí a hned dělaly, co mají. Když si už v mládí zvyknou na takovou ochotu k službě starším, bude jim to ozdobou.

11. Kolik mají rodiče sami zdvořilosti, tolik jí obvykle předají i svým dětem, takže tady není třeba žádné zvláštní poučování. Milé je dítě, které se umí k rodičům i k jiným lidem chovat zdvořile, hezky a přívětivě. Některým to jde samo, ale jiní se v tom musí cvičit, takže ani to se nemá zanedbávat.

„Člověk dokonale učený jest strom
na kořenu vlastním stojící, svou vlastní
vláhou se napájející, vždycky stále a čím
dále tím silněji rostoucí, zelenající se,
kvetoucí, ovoce nesoucí.“

X.

Jak vést děti duchovně?

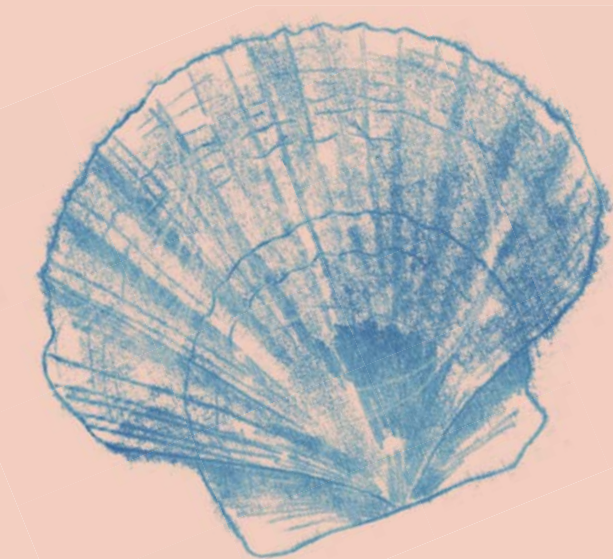

„Neraduj se z dětí, není-li při nich úcta před Bohem... je lépe zemřít bezdětný než mít svévolné děti,“ říká moudrý Sírachovec (16,2-3). Ať se tedy rodiče nade vše starají o to, aby své děti přivedli k nepředstírané, pravé vnitřní rovnováze a duchovní bdělosti, bez níž by i jakékoli dovednosti či mravnost byly spíš ke škodě než k užitku. Tak jako nůž, meč či sekera v ruce hlupáka jsou tím škodlivější, čím ostřejší.

V prvním a druhém roce se s dětmi kvůli útlému věku a nedospělému, dětskému rozumu dá dělat málo. Přesto však musíme klást základy celého našeho povinného díla v nich a stejně tak i duchovnímu zájmu, abychom pomáhali Bohu a přirozenosti tím, co je na nás.

Nově narozené děti tedy sice nemůžeme učít duchovnu, ale můžeme se mu sami přiučit na jejich místě a položit v nich dobrý základ, modlitbami je odevzdat Ježíši Kristu a vyžádat jim Ducha svatého jako vnitřního, věčného průvodce a učitele.

Takže hned jak rodiče ucítí, že budou požehnáni plodem lůna, mají se vroucně modlit k Bohu za jeho zdraví a posvěcení, protože kdo má být svatý, bývá oddělený a posvěcený už od matčina lůna. Takto se má těhotná maminka s tátinkem modlit každý den a i jinak má čas v těhotenství trávit duchovním soustředěním a přijímáním Boží lásky, aby i dítě pod jejím srdcem získalo pokoj. K tomu může těhotným matkám posloužit modlitba.

Když pak Bůh svůj dar zviditelní a vyvede ho z temnot na světlo, mají rodiče přivítat nového hosta – ke cti Boží ruky, kterou tu právě zahlédli při činnosti. Protože jistě platí to, co vyznala jedna moudrá matka: že my nevíme, jak v našem lůně vznikají děti, ani jim nedáváme ducha a život, ani neřídíme jejich počáteční utváření, ale sám Stvořitel světa formuje lidský rod. A až spatří své miminko, mohou hned děkovat štědrému dárci a vroucně se modlit, aby ho andělé i nadále chránili před úrazem a aby mu dal své nebeské požehnání k dobrému růstu i výchově. Se skutečným vedením k duchovní vnímavosti u nich můžeme začít někdy v druhém roce, kdy se začíná ukazovat rozum a postupně se rozvíjí jako kvítek z poupěte, takže začínají chápat rozdíl mezi různými věcmi. Zároveň se jim rozváže i jazyk a pokoušejí se utvářet srozumitelná slova

a i nohy zesílí a chystají se k chůzi. Je to už tedy příhodnější čas na to, abychom začali s dětmi cvičit, ale jen mírně a postupně, formou hry. Předně, když se starší modlí nebo před jídlom či po jídle něco říkají a zpívají, aby si zvykaly tiše sedět nebo stát, také sepnout ručičky a zavřít oči, aby je nerušily a oni se soustředili, a vydržet v klidu. Na to si zvyknou snadno, jen jim na sobě musíme ukázat dobrý příklad.

Za druhé, aby samy vnímaly a cítily, že vše v přírodě podléhá nějakému řádu a že je to tak správně. Aby s vděčností přijímaly dary jako jídlo, hračky, knihy, ale i dobrou náladu, zdraví. Mohou samy děkovat před každým jídlem, můžeme je naučit krátkou modlitbu, kterou vždy odříkají, nejprve s naší pomocí, později samy. Také před spaním si maminka s tatínkem mohou udělat čas na společné povídání o tom, co pro ně toho dne Pán Bůh udělal, ptát se děťátka, v čem zahlédlo jeho laskavé srdce a co se jim toho dne podařilo, nebo co je potěšilo. Mohou krátce poděkovat také ráno po probouzení, za nový den a prospanou noc. A poprosit, aby i tento den byl tak požehnaný, jako včerejšek. Ať se dítě už od malička učí být za věci vděčné a nebrat je jako něco samozřejmého.

Dále by si ve třetím roce děti mohly začít uvědomovat vinu, když něco špatného provedou, například když zalžou svým rodičům, nebo ublíží sourozenci, nebo když něco rozbijí z nedbalosti atd. V takových věcech by měly, kromě omluvy rodičům či sestře nebo bratrovi, také odevzdat vinu Pánu Ježíši, který na sebe všechno zlé vzal, když se za nás obětoval. Není potřeba takto malým dětem složitě vysvětlovat jeho obět, ale je důležité, aby věděly, že těžkost a vinu za zlé skutky si nemají v srdci nosit a vyčítat, ale mají litovat a viny se tak zbavit.

Také už bude správná doba vyprávět jim při různých příležitostech o Bohu, aby o něm neustále slyšely nějakou zmínku a zvykaly si věnovat mu pozornost. K čemuž jim máme posloužit jakýmkoli pro ně pochopitelným způsobem. Například jim můžeme říkat, že je ve všem stvoření – v kráse motýla i v síle bouře. Povíme jim, že chce pro ně to nejlepší, a nade vše je miluje. Že je stvořil, a proto by si měly všeho dobrého na sobě vážit a být za to vděční. Před spaním jim můžeme číst poučné a dobrodružné biblické příběhy, aby věděly, že do Boží rodiny patří každý, i když není dokonalý. Také když se jim dá nové oblečení nebo cokoli, co se jim líbí, můžete společně děkovat Bohu, že vás takto zaopatřil. A jestli se někomu zde doporučované věci zdají dětinské – samozřejmě, že jsou dětinské. Vždyť jednáme s dětmi, a to nejde jinak než dětinsky. I Bůh zachází s námi odrostlými ve svém slově i v tomto životě jako s dětmi, protože jsme opravdu děti a nemůžeme porozumět některým věcem. Bůh se sklání k naší slabosti. Tak proč bychom se neměli sklánět ke svým dětem?

Aby se pak duchovní vnímavosti rostoucí v srdci nekladly do cesty žádné překážky, je dobré a potřebné bránit v tomto věku zlým podnětům – pilně pečovat o to, aby dětem nepřišlo na oči ani na uši nic zlého či ošklivého, co by jim mohlo nakazit mysl. Vždyť kdo (podle Šalamounova prohlášení, Přísloví 18, 17) při sporu mluví první, jeví se spravedlivý. Podobně navěky platí, že *primae impressiones haerent*, co se mladým lidem nejdřív vstíjí do mysli, dobré i zlé, to jim v ní nehlouběji uvízne a zůstane tam celý život. A další věci už nevyženou ty pokoutně se vloudivší a zakořeněné zdaleka tak snadno, jak se to děje, když k soudci přijde druhá strana, předloží lepší obhajobu a vyvrátí slova té první. Soudce už je zralého věku a má zralý úsudek, takže potvrdí tu věc, která se jasněji prokáže, ať je první, nebo poslední, a druhá musí ustoupit. Ale teprve se formující mysl mladých lidí se podobá vosku, do něhož když za měkka otisknete pečeť a on s ní ztvrdne, už drží její tvar a nepřijme jiný, leda velmi pracně a silou, a i tak s potížemi. Navíc je tu ještě jeden velký rozdíl: vosk se dá rozehrát a změkčit, aby pustil první tvar, ale aby náš mozek zase pustil, čeho se jednou chytil, na to na světě neexistuje žádný prostředek.

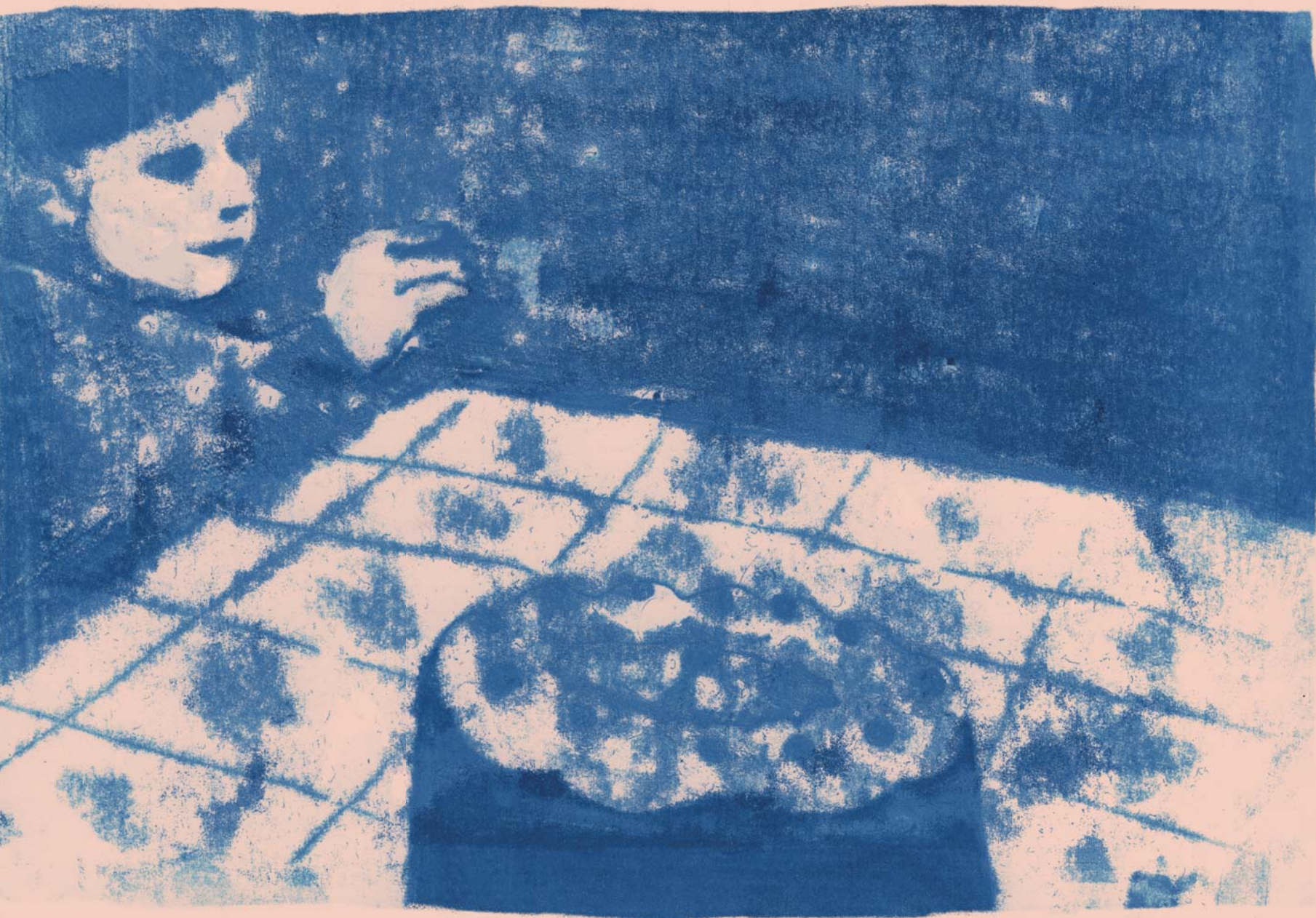
Tvrdím, že není žádné umění ani způsob, jakým by člověk mohl ztratit to, co se mu jednou vstíjilo do mysli a do paměti, i kdyby sám chtěl nebo mu to přikazovali druzí. Takže Themistoklés neměl špatné přání, když si přál spíš umění zapomínat než pamatovat, protože přirozeností naší paměti je pevně se držet čehokoli, co si přivlastní, a pouštět to jen ztuhla. Rodiče tedy nemají o nic pečovat víc než o to, aby je vedli jen k dobrým věcem a nepovolili jim přístup k ničemu zlému. Také mají sami jednat moudře a čistě a vést k tomu i rodinu a všechny lidi v domě. Vždyť Kristus volá: „Běda tomu, kdo by svedl k hříchu jednoho z těch nepatrných“ (Matouš 18,6). A básník Juvenalis napsal:

*„Zvláštní úctu k dítěti měl by každý mít:
Pácháš něco neslušného? Styď se věku
nevinného! Nemluvně tvé, otče, tobě
ať uzdou je v každé době.“*

XI.

Jak dlouho nechávat děti v mateřské škole?

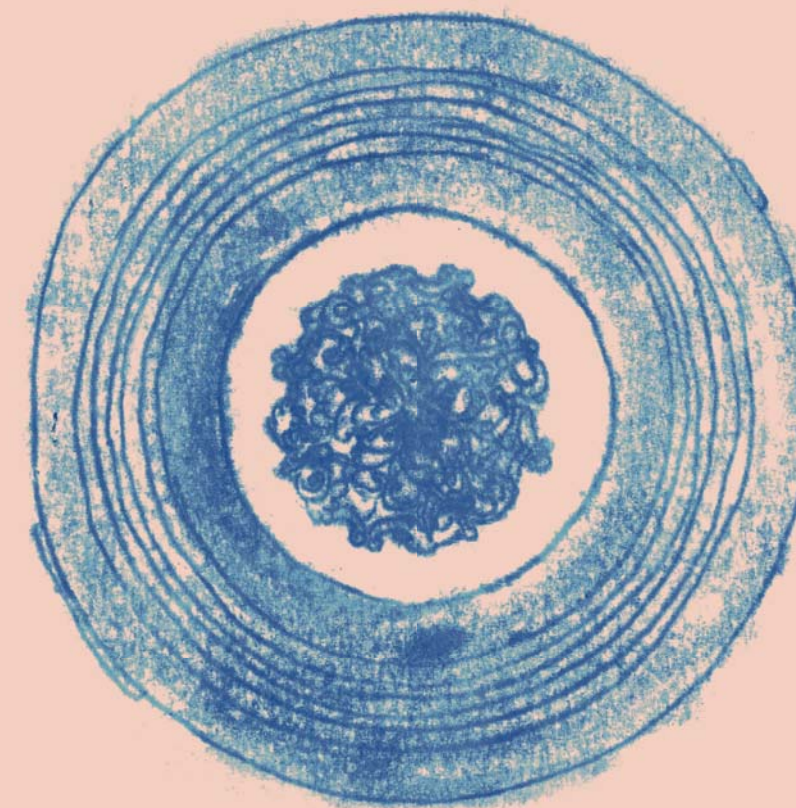
Když rostlinka nebo stromeček vyklíčí ze semínka, tak aby zdravěji rostly a nesly lepší ovoce, přenášíme je a zasazujeme do jiné země – často zvláště k tomu určených zahrad či sadů. Podobně i děti vychované v mamčině klíně a posílené na těle i na mysli se sluší předat do péče zahradníků (učitelů), a porostou o to lépe. Vždyť přeroubaný stromeček vždycky roste krásněji a sadové ovoce je vždycky chutnější než plané. Ale jak na to a kdy?

Před šestým rokem nedoporučuji vypouštět děti z mateřské náruče a předávat je učitelům ke cvičení, a to z následujících důvodů:

1. Takový dětský věk potřebuje víc péče a opatrování, než aby na to stačil učitel, který má na starost celý zástup dětí a má s nimi pracovat. V mamčině náruči jim je zatím lépe.
2. Je bezpečnější, když se mozek nejdřív pěkně usadí, než ho začneme zaměstnávat. U dítěte do pěti i šesti let věku se teprve uzavírá teménko a mozek se ještě usazuje. Takže tady bude zatím stačit jen to, čeho se děti samy mohou chopit v domácí péči, lehoučce, jemně, formou hry.
3. Když se to děje jinak, nebývá z toho moc užitku. Slabý roub po naroubování roste jen chabě a pozvolna, zatímco silnější rychle a mohutně. Také příliš zapřažený koníček bývá zesláblý, ale když mu dáš čas, aby vyrostl, bude táhnout tím silněji a všechno vynahradí.
4. Ani to není moc dlouho, když se čeká až do šestého (nebo i do začátku sedmého) roku, pokud se přitom nezameškají žádné důležité věci. Již jsme si ukázali, že i doma mají děti ve svém prvním a počátečním věku v čem být cvičeny. A když to tak budeme dělat, aby se dítě podle uvedeného návrhu již doma pocvičilo v rozjímání, v mravnosti (zvláště v úctě ke starším, poslušnosti a pozornosti), také v rozumnosti, obratném děláni toho či onoho a v mluvení či správném vyslovování, nebude v šestém roce vůbec pozdě na přechod ke školnímu učení. Ale nechávat zase dítě doma déle také nedoporučuji. Vždyť čemu se má učit doma (dle předchozích doporučení), to se snadno naučí za šest let. A když se pak hned nezaměstná dalším dob-

rým cvičením, začne neúčinně zahálet a ztratí tempo. Samozřejmě tu pak hrozí nebezpečí, že se kvůli lenosti a ochablosti rozvinou ještě další různé vady, které se pak těžko vytrhávají – podobně jako hustý, vzrostlý plevel. Proto je nejlepší dál pokračovat v tom, co jsme začali.

A nakonec nemyslím to tak, že by k přechodu nemohlo dojít jindy než přesně v šesti letech. Může to být o půl roku či o celý rok dříve nebo později, jak se nám to u koho bude jevit. Vždyť některé stromy nesou ovoce hned zjara, jiné v létě a další na podzim. Ale také vidíme, že rané květy spíš opadají a pozdní spíš dojdou. Podobně rané ovoce je dobré jen ve své sezóně a dlouho nevydrží, zato pozdní vydrží dlouho. A tak i když by některá ranní ptáčata chtěla už časně zrána létat (před šestým, pátým a třeba i čtvrtým rokem), bude lepší je spíš pozdržet než pouštět, nebo dokonce popohánět. Kdo chce mít předčasně doktora, získá stěží bakaláře, protože réva, která v mládí příliš bujně roste a nese plody, rychle vyrostne a vyčerpá se, zeslábnou jí kořeny a nebude z ní nic pořádného. Naproti tomu jsou zase opožděnější hlavy, s nimiž se dá sotva něco pořádně začít až v sedmém či osmém roce.

Takže to, co si říkáme a radíme, se týká dětiček s průměrnou chytrostí (jakých bývá nejvíc). Když bude mít někdo chytřejší nebo naopak pomalejší dítě, může se o něm poradit s učitelem či poradci.

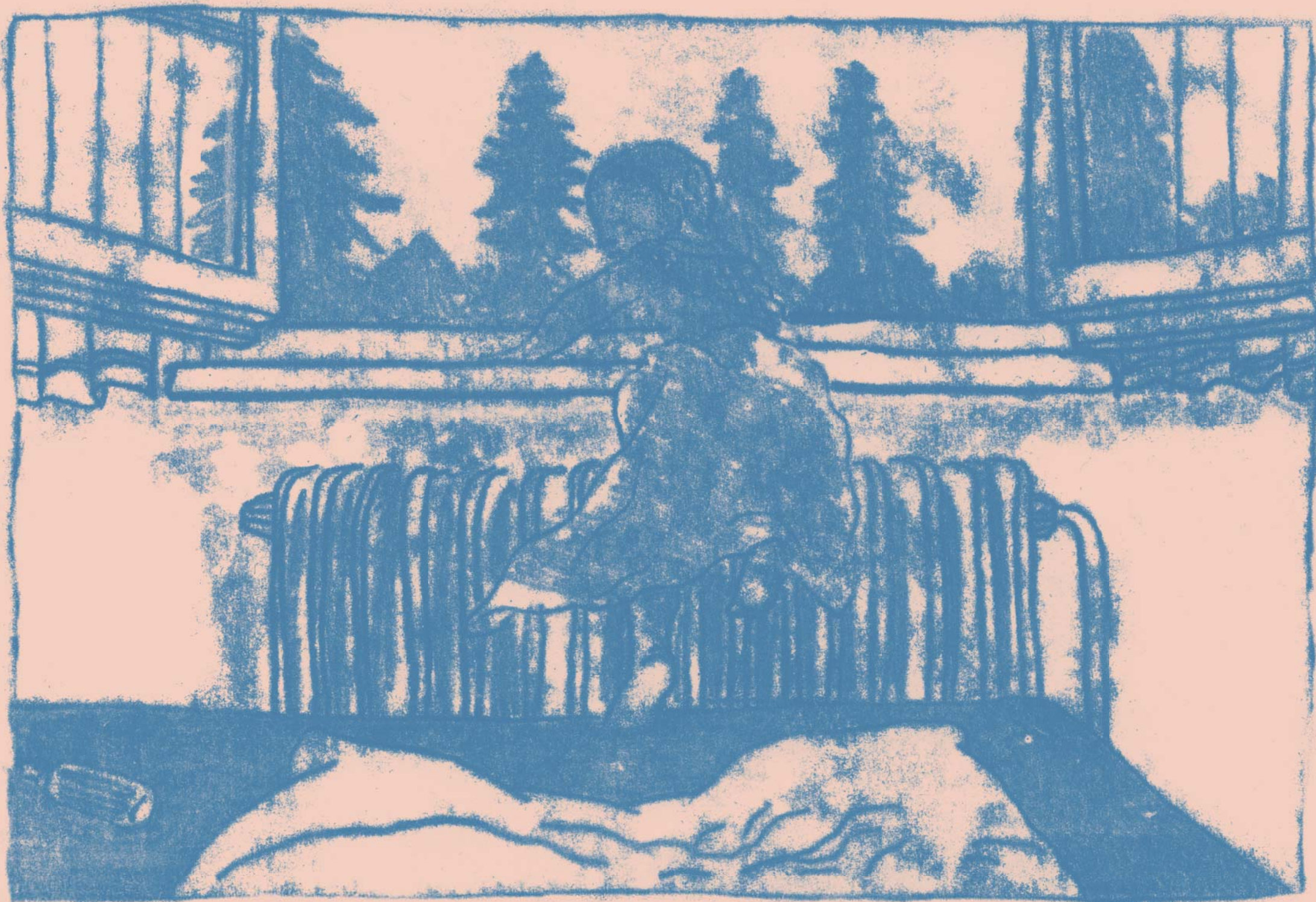
Známky, jestli se dítě už hodí do základní školy, jsou následující:

1. Jestli umí všechno to, co by se mělo naučit v mateřské škole.
2. Jestli na něm vidíme, že věnuje pozornost otázkám a dokáže na ně jakž takž odpovědět.

XII.

Jak mají rodiče a pěstouni připravit děti na základní školu?

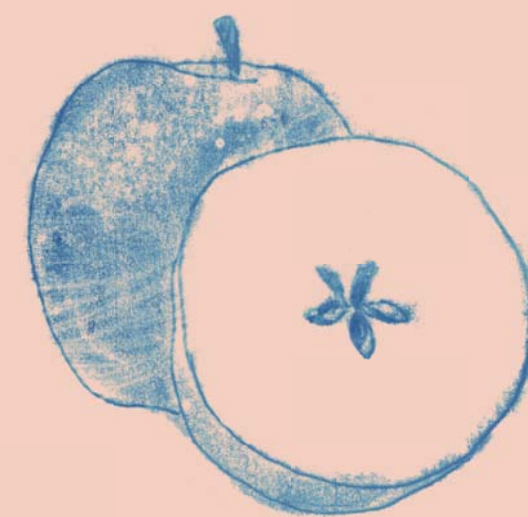

Každá věc na světě vyžaduje dobré rady i přípravu, jestli se má podařit a být užitečná. O tom se zmiňuje Sírachovec, když připomíná, aby si každý před modlitbou, před soudem i před každou odpovědí (ať se bude jednat o jakkoli jasnou otázku) připravil řeč. A je správné, aby člověk jako rozumný tvor nedělal nic náhodně, ale všechno s rozumem a pečlivým úsudkem, a věděl, proč co dělá a co z čeho může vzejít, jestli udělá to či ono. Ani rodiče tedy nemají dávat děti do školy, jako když něco vyhodí z lopaty. Spíš by měli sami myslet na to, co je předtím třeba udělat, a měli by v tom také otvírat oči i svým dětem.

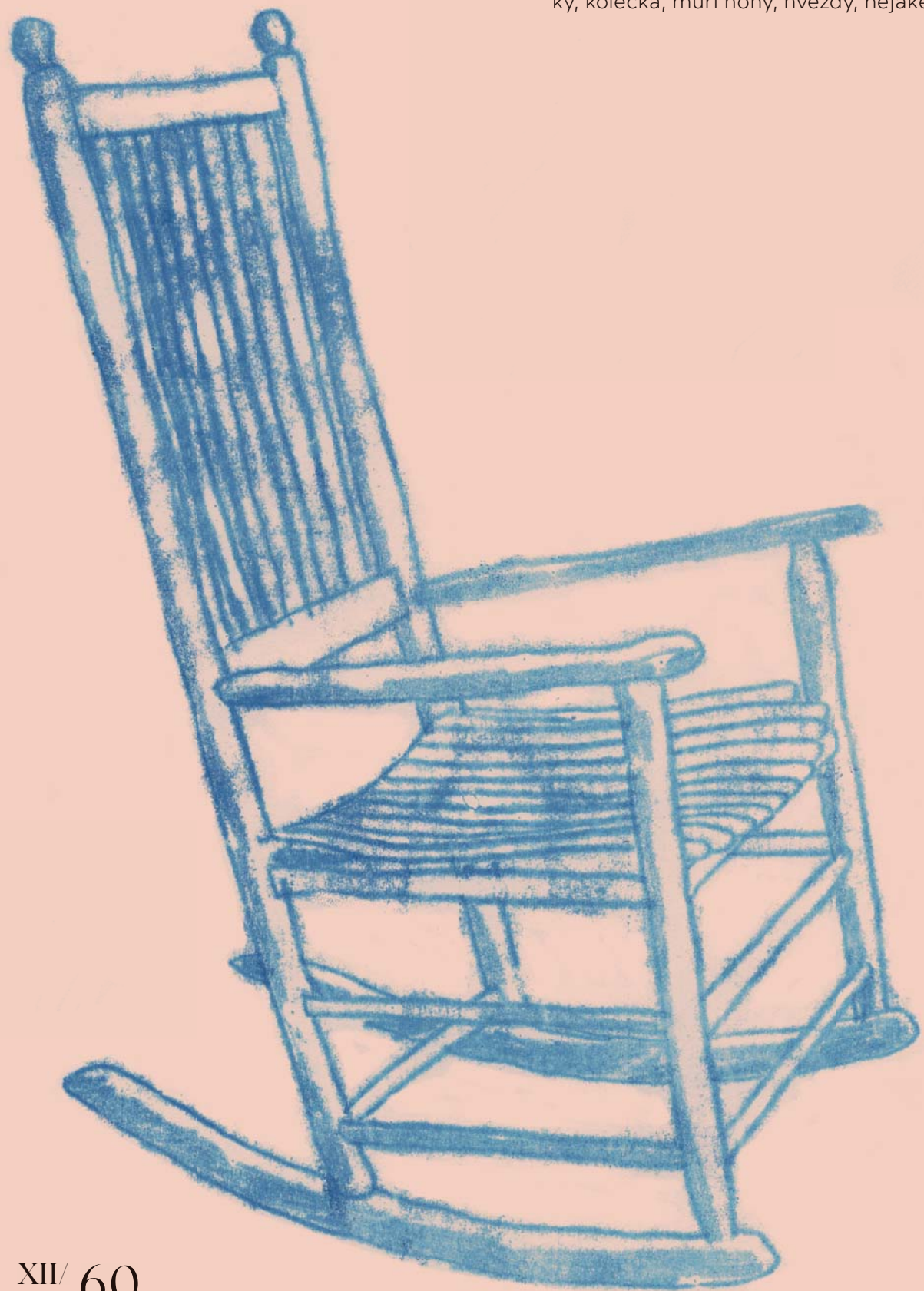
Hloupě se chovají rodiče, kteří dítě nijak nepřipraví a pak ho zavedou k učiteli jako tele k řezníkovi nebo dobytče do stáda, ať si s ním poradí, jak chce. Ale ještě hloupěji si počínají ti, kdo nejdřív nadělají z učitelů strašidla a ze škol mučírny a pak tam chtějí děti zavést. Což se stává, když rodiče nebo někdo jiný nerozumně vypráví dětem o trestech ve škole, o přísnosti učitelek a učitelů, o konci veškeré zábavy a podobné věci. „Počkej, až půjdeš do školy,“ říkají někteří, „však ty tam zkrotneš. Budou tě prohánět, jen počkej,“ atd. Takové věci neposlouží k tomu, aby dítě zkrotlo, ale spíš se vyplaší, začne si bát a bude se k rodičům i k učitelům, stavět s nepozornou myslí.

Takže rozumní a zbožní rodiče, pěstouni si mají počínat následovně:

1. Když se blíží čas jejich nástupu do školy, natěšit je na to jako na kolotoče nebo Vánoce, že už brzy budou chodit do školy mezi další děti a budou se společně učit novým věcem a společně si taky hrát. Otec nebo matka také mohou dětem slíbit pěkné pastelky, pěknou aktovku, pěkné knížky atd. Nebo když už je mají po ruce, mohou je dětem někdy ukázat, ale neměli by jim zatím nic dávat (aby to posloužilo jako skutečná odměna), jen jim to slíbit.

2.
Také je dobré jim vychválit, jak je to skvělá věc chodit do školy a učit se. Protože z takových lidí pak bývají vědci, umělci, doktoři, kněží, spisovatelé, vznešení, slavní, bohatí a moudří lidé, kterých si každý váží a dělají svět lepším místem. Navíc že učení není žádná práce, ale hra s knihami a perem atd. A aby si tu hru trošku vyzkoušeli, můžete jim půjčit do ruky křídou, aby malovali a škrtili, jak chtějí a co chtějí a mohou, čáry, křížky, kolečka, muří nohy, hvězdy, nějaké větvičky,

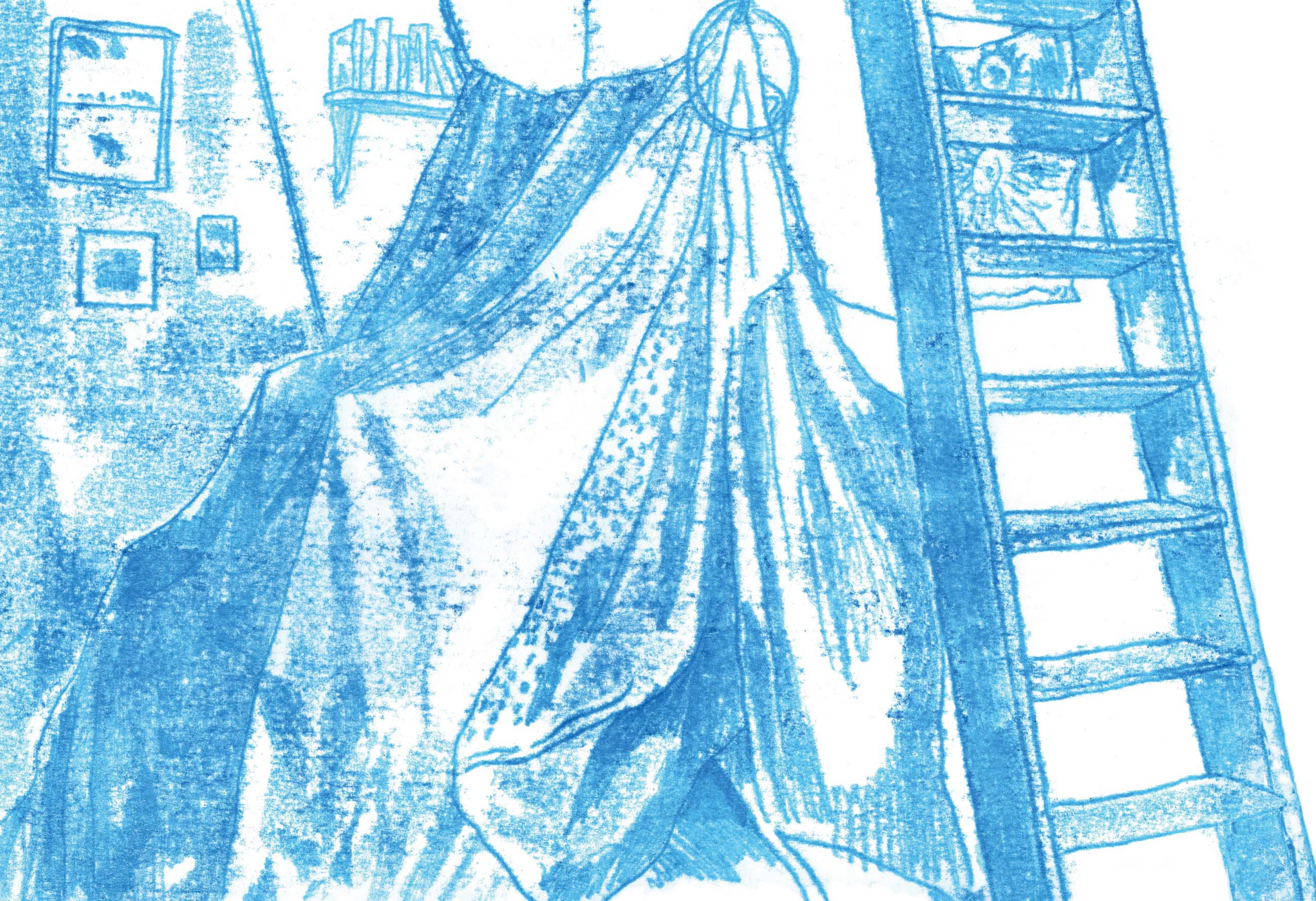

stromy, koně ad. Ať už se to podobá předloze či ne, na tom vůbec nezáleží, jen ať z toho mají zábavu a hezký čas. Zároveň však není možné, aby z toho nevzešel nějaký skutečný užitek. Vždyť si tím určitě pocvičí ruku v tazích křídou a zostří si oči, aby se jim později snáze psala a poznávala písmenka. Může tu mít své místo cokoli, co se jen dá vymyslet, aby jim zachutnala škola a učení.

3.
Navíc v nich rodiče musí probouzet náklonnost a důvěru k těm, kdo se mají stát jejich učiteli a učitelkami. Což se dá dělat různými způsoby. Někdy, že je to teta, strejda, soused, nebo vychvalováním jeho schopností a znalostí a zároveň i radosti a laskavosti, že je to skvělý člověk, že toho hodně zná a že je přitom hodný a milý k dětem. Je pravda, že některým dá občas trest, ale jen těm, kdo nechtějí poslouchat. Poslušné a pilné že nikdy netrestá, a navíc, že jim vždycky všechno ukáže, jak se co má psát nebo říkat atd.

To i cokoli podobného se má dětem takhle po dětsku vyprávět a máme je tím zbavovat každého strachu. Nebo se to dá dělat i otázkami: „Ty budeš poslouchat, vid’?“ Když řekne, že bude, dodáme: „Tak to on na tebe bude určitě hodný“ atd. Takovým způsobem děti snadno získají srdce, které se bude ochotně stavět ke škole, k učení i k učiteli – a když budou mít dobrou povahu, může být takový vztah i vřelý, a to je bitva už napůl vyhraná. Škola se pro ně stane hrou a budou se krásně vyvíjet.

Dodatek

Na prvních stránkách kladl Jan Ámos Komenský čtenářům a čtenářkám na srdce, o jak kouzelnou a šlechetnou úlohu - být rodičem - se jedná...

Mateřská škola není obdobím tvrdé disciplíny a chladných příkazů. Je to doba dětského růstu. Doba, kterou může dítě trávit v bezpečí vaší náruče. Buďte mu skrýš, ulitou, domečkem. Obklopujte ho láskou neustále, ať má jistotu vašeho bezpodmínečného přijetí, a to i během konfliktů. Tento čas není něco, o co vás snad dítě okrádá. Je váš, společný.

Máte před sebou zázračný prostor - pro chyby, nové šance, přebudování priorit a poznání sebe sama skrze někoho, kdo je z vás. Děti nás toho hodně naučí, když jsme pozorní.

Zkoumejte společně, naslouchejte, dovolte klást otázky a berte vážně dětské chápání světa. Učte se vzájemnému odpouštění. Poznávejte své limity, ale nesnažte se přespříliš, dítě ze všeho nejvíc potřebuje spokojeného rodiče. Užívejte si společnou cestu, dokud po ní jdete.

Na této cestě vám přeji co nejméně zklamání a zranění, ať snadno nacházíte příležitosti k radosti a k odpuštění nemáte nikdy daleko.

Anna-Marie Rebeka Mišterová

Autor textu: Jan Ámos Komenský
Autorka úpravy textu a ilustrací: Anna-Marie Rebeka Mišterová
ateliér didaktické ilustrace
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Pedagogické vedení: Renáta Fučíková
Konzultace grafické úpravy: Filip Heyduk